קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס' 7

חודש כסלו תשפ"ה

או"ח הלכות עירובין

סימנים שסט - שעט סעיף יב

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שסט

במשנה עירובין דף פא. איתא נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום כדי שיזכה לו עירוב [פירוש שהמעות יקנו לו פת, וכשיבואו בני החצר לקנות לעצמם פת לעירוב, יתן להם החנוני פת זו שקנה נותן המעות בתורת חלק העירוב שלו] דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים לא זכו לו מעותיו.

ונתבאר בגמרא שטעמם של חכמים הוא משום שמעות אינן קונות ממטלטלין, ונמצא שלא נקנתה הפת לנותן המעות.

והנה בהמשך המשנה איתא "שאין מערבין לאדם אלא מדעתו, אמר ר' יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו". ופירשו רש"י ותוס' [ד"ה לא] דמה שאמרו שאין מערבין לאדם אלא מדעתו הוא טעם לדברי חכמים שאמרו ברישא דבנותן מעות לחנוני לא חל העירוב. וביאור הדבר הוא דאם עירוב חצרות היה זכות לו, א"כ נהי שהמעות שנתן לא קנו לו עירוב, מ"מ יכול החנוני מדעת עצמו לזכות לו פת ע"י אחר, כשם שהוא מזכה לשאר בני החצר, או שיכול הוא לקנות פת אצל אדם אחר במעות אלו ויזכה בה עבור נותן המעות, אבל הואיל וחכמים סוברים שעירוב חצירות אינו זכות, לכן אין לנו אלא מה שאמר נותן המעות במפורש, והוא לא ביקש מהחנוני לערב עבורו אלא להקנות לו פת תמורת המעות שנתן, [ואמר לו לשון זכה לי פירוש הקנה לי חלק בפת].

ולפי זה נמצא דלפי מה דקיי"ל כר' יהודה שעירוב חצרות זכות הוא לו [פרט למקרה של בית בין שתי חצרות או חצר בין שני מבואות שמבואר בגמ' (דף פא:) שבזה מודה ר"י שאינו זכות], אם החנוני זיכה לו פת ע"י אחר לשם עירוב, או קנה עבורו פת מן השוק, חל העירוב, שהרי זכות היא לו.

והרא"ש [סי' יג] תמה על רש"י ותוס', דכיון שהאדם נתן מעות לחנוני וביקש לקנות ממנו בהן פת לצורך עירוב, הרי גילה דעתו שניחא ליה בעירוב, וא"כ גם אליבא דחכמים יחול העירוב אם החנוני זיכה לו פת על ידי אחרים, או קנה במעותיו פת שבשוק עבורו לצורך העירוב. ולכן כתב הרא"ש לדינא שאכן באופן זה חל העירוב, ומה שאמרו במשנה שלא חל העירוב, הוא כאשר החנוני לא זיכה לו פת ע"י אחר, אלא נתן את הפת שהלה קנה במעותיו בתוך סל העירוב, ובכה"ג לא חל העירוב כיון שהפת הזו לא נקנתה לנותן המעות, ונמצא שלא נתן פת משלו לעירוב.[1]

והב"ח [ד"ה אבל הרא"ש] והט"ז [ס"ק ד] כתבו ליישב דברי רש"י ותוס מקושיית הרא"ש הנ"ל, דס"ל שאין נותן המעות מעוניין שיזכו לו עירוב במתנת חינם דניח"ל לעשות מצוה בממונו, וגילה דעתו ע"ז בזה שנתן מעות, וכיון שהמעות אינן קונות את הפת אין רצונו שיזכו לו פת במתנת חנם.[2]

והחזו"א [סי' צט ס"ק יג] כתב ליישב קושיית הרא"ש באופן אחר, דכיון שנותן המעות לא אמר לחנוני "ערב לי" אלא אמר "זכה לי", נמצא שאין כאן אלא מקח פשוט שאדם נתן מעות עבור פת, וקיי"ל שמעות אינן קונות, ולא סמכא דעתו על המקח ואם ירצה יכול לחזור בו, ולכן גם אם יזכה לו עכשיו החנוני פת בקנין משיכה בלי להודיעו, אין זו זכות

ביאורים והערות

1. וכתב הרא"ש שלפי ביאורו מה שאמרו במשנה שאין מערבין לאדם שלא מדעתו אינו טעם לדין שברישא גבי נותן מעות לחנוני, שהרי כשגילה דעתו שרוצה בעירוב ה"ז עירוב מדעתו, אלא דין בפ"ע הוא.

ועיין חזו"א [סי' צט ס"ק יד] שתמה על הרא"ש מהגמ' [דף פא:] שאם אמר לחנוני ערב לי ה"ז מועיל, דממ"נ אם החנוני זיכה לו על ידי אחר או קנה עבורו מהשוק ה"ז מועיל לפי הרא"ש גם כשאמר לו זכה לי, ואם לא זיכה ע"י אחר איך חל העירוב כשא"ל ערב לי, והניח בצ"ע.

2. והחזו"א [סי' צט ס"ק יז] תמה על טענה זו של הב"ח והט"ז, דאטו כאשר החנוני זיכה לו פת עם כל בני החצר ע"י אחר הרי זו מתנה, הרי המעות ייקנו אז לחנוני, וגם באופן שהחנוני קנה בשוק פת עבורו הרי זה במעותיו של נותן המעות, וא"כ בכל גווני אין כאן מתנת חנם. וכתב החזו"א שגם לשונות המשנה ברורה [ס"ק ג וס"ק ה וח] שנקט לשון מתנת חנם צ"ע מטעם זה.

קנין הלכה

מראי מקומות

עבורו, דאולי רצונו לחזור בו, וכן הוא בכל מי שקנה מטלטלין בעלמא שא"א לזכות לו את המקח במשיכה שלא מדעתו. [והוסיף החזו"א דאף שנותן המעות אמר לחנוני שרוצה לקנות את הפת לשם עירוב, אין זה אלא סיפור דברים לאיזה מטרה קונה, אך עדיין לא נגמר המקח ואין כאן גילוי דעת שמסכים שיערבו עבורו שלא מדעתו, לפי חכמים הסוברים שעירוב חצירות אינו בגדר זכות].

<u>להלכה</u>: הטור והשו"ע פסקו כהרא"ש, שבנתינת המעות לחנוני שאומר לו זכה לי לשם עירוב גילה דעתו שנוח לו בעירוב ולכן עירוב זה זכות הוא לו, ולכן אם החנוני קנה עבורו פת מן השוק או זיכה לו ע"י אחר הרי זה מועיל.
והוסיף החזו"א [סי' צט ס"ק טו] שגם רש"י ותוס' יודו לדין זה של הרא"ש, דאף שהם סוברים שאין כאן גילוי דעת דניח"ל בעירוב, מ"מ לשיטתם כל עיקר דין המשנה הוא רק לפי הסוברים שעירוב חצרות אינו זכות, ואנן קיי"ל להלכה דזכות היא.
אמנם כתב החזו"א דנפק"מ בציור של בית שבין ב' חצירות, שבזה גם ר' יהודה מודה דלא אמרינן בסתמא שהעירוב זכות היא לו, דלפי הרא"ש שיש כאן גילוי דעת דניח"ל ה"ז מועיל, ולפי רש"י ותוס' אין כאן גילוי דעת ואינו מועיל. וכתב החזו"א דכיון שגם הריטב"א כתב כרש"י ותוס' וכן מוכח מהרמב"ם, לכן יש להחמיר בזה כשיטתם.

<u>בדברי השו"ע שאפילו עירב החנוני לכולם וזכה גם לזה עמהם</u>

מקור דברי השו"ע הוא בטור אשר העתיק כאן את לשון רש"י במשנה [דף פא. ד"ה לא]. והנה לפום ריהטא כוונת רש"י לומר דאף אם החנוני הזה זיכה לנותן המעות פת באותה שעה שזיכה לכל בני החצר אין זה מועיל, משום שלא התכוין החנוני ליתן לו מתנת חינם, אלא לקנות את המעות תמורת הפת שמזכה לו, והמעות אינן נקנות לו כיון שמתחילה לא קנו את הפת, הואיל ואין מטלטלין נקנין במעות, ואין דעתו של נותן המעות להקנותן למוכר תמורת הפת שהוא מזכה לו, וכאשר המוכר מזכה לו פת על דעת ליקח את המעות נמצא נוטל את מעותיו של הנותן שלא מדעתו.
והטור והשו"ע העתיקו את דברי רש"י אלו, וז"ל השו"ע [והגיה כן הטור] "אינו עירוב אפילו ערב החנוני לכל האחרים וזכה גם לזה עמהם" עכ"ל. והדברים צ"ב דהא בהמשך הסעיף הביאו הטוש"ע את פסק הרא"ש שכתב "וכן אם זכה לו הנחתום ע"י אחר או שקנה במעה שנתן לו לחם מן השוק קנה עירוב" עכ"ל, וא"כ באיזה אופן איירי ברישא שזכה לו החנוני ולא קנה עירוב.
וכתבו התוי"ט ומהר"ם לובלין והא"ר ועוד אחרונים לבאר, דגם ברישא מיירי שהחנוני זיכה את העירוב ע"י אחר, אלא שזיכה את העירוב לכל בני החצר בסתמא ולא פירש את שמו להדיא, דבזה אמרינן דאף שלכל בני החצר זיכה החנוני במתנת חנם, מ"מ לאדם זה שנתן את המעות לא זיכה את הפת במתנת חנם, אלא נתנה בתורת פת הקנויה לו במעות, וכיון שמעות אינן קונות נמצא שאין לו חלק בעירוב. משא"כ בסיפא שזיכה לו במפורש חלק בפת, ועשה זאת ע"י אחר, חל הזיכוי גם כלפיו וקנה עירוב. וכפירוש זה הביא גם המשנה ברורה [ס"ק ב], וזה ע"פ מה שמשמע במג"א [ס"ק ב] שגם ברישא מיירי שזיכה לכולם ע"י אחר.[3]

ביאורים והערות

3. והב"ח והט"ז [ס"ק א] פירשו בכוונת הטור והשו"ע, דברישא לא מיירי כלל באופן שזיכה לנותן המעות ע"י אחר, אלא שנתן עבורו פת מכח הקנין שנעשה בעת נתינת המעות, וכיון שהקנין לא חל נמצא שלא היה לו חלק בעירוב. אך כתב הביה"ל דהאחרונים דחו פירוש זה בדברי הטור.

קנין הלכה

מראי מקומות

ומ"מ הקשו האחרונים על דין זה כמה קושיות:
א] הביה"ל [ד"ה אפילו] תמה על הטור דכיון שהרא"ש חלק על דברי תוס' ונקט שבנתינת המעות גילה דעתו שרוצה בעירוב ולכן מהני לזכות לו ע"י אחר, א"כ מסתבר שחלק גם על דברי רש"י ויסבור שבכל אופן שזיכה לו קנה עירוב, אף באופן הנ"ל שזיכה לכל בני החצר בסתמא ולא פירש את שמו להדיא, ולמה נדחק הטור לומר שהרא"ש הסכים לדינו של רש"י וממילא צריך לדחוק ולחלק בין שני אופנים של זיכוי ע"י אחר [דהיינו בין אם פירש את שמו להדיא ובין אם זיכא בסתמא]. וסיים הביה"ל דצ"ע לדינא [והיינו שהניח דין זה בצ"ע, דאפשר שאף אם זיכה בסתמא לכל בני החצר קנה עירוב].
ב] החזו"א [סי' צט ס"ק טו] הקשה דדברי רש"י שהזיכוי אינו מועיל הם רק אליבא דחכמים הסוברים שעירוב חצירות אינו זכות לו, וכמבואר ברש"י [במשנה ד"ה שאין], וא"כ להלכה דקיי"ל כר' יהודה שעירוב חצירות זכות היא לו ממילא קנה עירוב, ואיך פסקו הטוש"ע שבאופן זה לא קנה עירוב. [ורק באופן שהעירוב אינו זכות לו גם לר' יהודה, כגון בבית שבין ב' חצירות בזה אכן לרש"י לא מהני זיכוי ע"י אחר, ובזה אכן נקט החזו"א דלהלכה יש להחמיר בכל גווני שזיכה ע"י אחר ודלא כהרא"ש].[4]

סימן שע

סעיף א

מקור הדין שהדר בבית שער אינו אוסר הוא במשנה דף פה: וביאר רש"י הטעם משום שבית שער אינו בגדר דירה. וכתב רבינו יהונתן שהטעם הוא משום שרבים עוברים דרך שם לבתיהם, ומקום שאנשים אחרים עוברים בו אינו בגדר בית דירה.

בית שער דיחיד

בגמרא [דף פה:] איתא אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר, הנותן את עירובו אינו עירוב, חוץ מבית שער דיחיד וכו'. ופירש רש"י דמיירי בבית שער המשמש לחצר של יחיד, וגם בזה לא חשיב דירה והדר שם אינו אוסר. והקשו תוס' [לעיל דף עה: ד"ה ורבי] מהגמ' [שם] דאמר ר' יוחנן דאם יש עשרה בתים זה לפנים מזה אין שמונה הבתים החיצוניים נחשבים דירה, כיון שהם משמשים כבית שער לשני הבתים הפנימיים, אבל הבית התשיעי והעשירי אוסרים בחצר, ואף שגם הבית התשיעי משמש כבית שער לבית העשירי, מ"מ הוא אוסר הואיל ובית שער דיחיד לא שמיה בית שער, והרי זו דירה. ותירצו בתירוץ אחד שאכן זו מחלוקת אמוראים בדין זה של בית שער דיחיד, ובתירוץ השני תירצו שיש לחלק בין בית שער דחצר, שבזה איירי בדף פה:, וזה לא חשיב דירה, ובין הא דדף עה: דמיירי בבית העשוי לדירה.
ועיין ב"י שהאריך הרבה בדעת הרמב"ם בדין בית שער דיחיד, ונקט דס"ל דחשיב בית שער ולא הוי דירה, וכתב דכן משמע גם מסתימת הרי"ף.[5] ולכן כתב השו"ע בסתמא דהדר בבית שער אינו אוסר, ומאידך גיסא להלן [סעיף ז] כתב

ביאורים והערות

4. ולכאורה יש להעיר דהנה המשנה ברורה [לעיל סי' שסח סוס"ק טו, סי' שסז ביה"ל סוד"ה אבל] הביא שנחלקו הפוסקים אם מה שנקטינן דעירוב חצירות זכות היא לו, היינו גם ליטול פת משלו שלא מדעתו או רק כשמזכים לו פת במתנה, שהט"ז והמג"א נקטו דרק כשמזכים לו במתנה הוי זכות, אך אין נוטלין משלו שלא מדעתו, והב"ח והמהר"ם מלובלין והבית מאיר והנהר שלום נקטו דזכות היא לו גם ליטול משלו שלא מדעתו, וא"כ י"ל דלפי המג"א והט"ז א"ש, שא"א לזכות לנותן המעות פת ע"י אחר אף לר' יהודה דזכות היא לו, דאין רצון החנוני לזכות לו במתנת חינם, ואם יטול את מעותיו נמצא מערב לו משלו שלא מדעתו ואין זו זכות.
5. עיי"ש בדברי הב"י שכתב כמה דברים הצריכים עיון רב, וכבר האריכו הב"ח והפרישה ושאר אחרונים לנסות ליישבם ואכמ"ל.

קנין הלכה

מראי מקומות

השו"ע את דינו של ריו"ח [דף עב:] גבי עשרה בתים זה לפנים מזה דשני הפנימיים אוסרים. וכתב המג"א [להלן ס"ק יא] לחלק כתירוץ השני של תוס' הנ"ל, דיש חילוק בין בית שער של חצר דלא עביד לדירה, ושבזה גם בית שער דיחיד אינו אוסר, לבין בית שער דסעיף ז שנעשה לדירה שבזה בית שער דיחיד אוסר.[6]

<u>בית שער לבית שיש בו כמה דיורים</u>

כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ט] שבית שער דיחיד אוסר אף אם בבית היחיד גרים כמה בני אדם.[7]

<u>סוכת החג</u>

כתב המגן אברהם [ס"ק ב] דסוכת החג דמיא לבית שער ואכסדרא ולא חשיבא דירה, וכן הובא במשנה ברורה [ס"ק ד]. וצ"ע שבסי' תרלד [ס"ק ח] הביא המשנה ברורה בשם הפמ"ג דאם יש בחצר שתי סוכות שלא עירבו עירובי חצירות, אסור לטלטל מסוכה לסוכה.

א. וכתב בשו"ת שערי דעה [ח"א סי' קצט] ליישב, דאמנם הסוכה אינה נחשבת דירה לאסור בחצר, מ"מ היא עצמה נחשבת כבית ואין לטלטל ממנה לחצר וגם לא לסוכה אחרת.

ב. ובספר בינת שמחה [להגרש"ב ולדנברג זצ"ל] הביא תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א שכתב דיש להעמיד את דברי המשנ"ב [סי' תרלד] בכלים ששבתו בבית [והיינו שהיו דיורין שאכלו בבית למרות שהוא חג הסוכות, כגון נשים וקטנים] שאסור להעבירם מסוכה לסוכה, ככל כלים ששבתו בבית שאין להעבירם מחצר לחצר.

ג. ובספר בינת שמחה עצמו כתב לתרץ, די"ל דבסי' תרלד מיירי בסוכה הסמוכה לבית שבזה י"ל שדינה כבית, משא"כ בסוכה העומדת בחצר ואינה סמוכה לבית.

וכתב הערוך השולחן [סעיף א] דאם הסוכה נמצאת בתוך הבית אלא שבחג הסוכות מסירים את תקרת הבית, דינה כבית גמור והדר בה אוסר.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין של תפיסת יד הוא במשנה דף פה:, וכתב רש"י [ד"ה אינו] דטעם ההיתר הוא משום שבכה"ג שיש לבעה"ב תפיסת יד אצל השוכר ה"ז כאילו כל החצר שלו, וכאילו השוכר דר עמו בבית. ורבינו יהונתן [דף כח. במשנה] כתב דהשוכר נראה כאכסנאי אצל בעה"ב, וכן לשון הרמב"ם [פ"ד הי"ד] "שנעשו כאורחין אצלו".

<u>האם בעינן שבעה"ב יישייר לעצמו זכות להשאיר את הכלים</u>

מלשון הטור והשו"ע משמע דכל שיש לבעה"ב כלים בבית המושכר הו"ל תפיסת יד, ולא כתבו דבעינן שישייר לעצמו זכות ממונית להשאיר את הכלים האלה.

ביאורים והערות

6. והיינו שבסעיף ז גבי עשרה בתים זה לפנים מזה הבתים עצמם נעשו לדירה, אלא שהם גם משמשים כמעבר לבתים הפנימיים, ובזה אמרו דבית שער דיחיד ל"ש בית שער. [אך לא נתכוונו תוס' לחלק בין בית שער דחצר לבית שער דבית, ועיין בשעה"צ (להלן סוף ס"ק כה) שכתב דבית שער דבית אם הוא עומד בחצר נסתפק הפמ"ג דאפשר שדינו כבית שער דחצר, וכן משמע בספר עולת שבת].

7. וכן משמע מסתימת הגמרא בעשרה בתים זה לפנים מזה, שהרי בסתם בית גרים כמה בני אדם. וכן מבואר גם להלן [סעיף ג] גבי חבורות ששבתו בטרקלין דאם הן עוברות זו על זו, ב' החבורות הפנימיות נותנות חלק בעירוב, משום שהחבורה הסמוכה לחבורה הפנימית ביותר נידונית כבית שער דיחיד, אף שיש כמה בני אדם בחבורה. [והפמ"ג להלן (א"א ס"ק ז) כתב שאם בבית הפנימי דרים כמה בני אדם, אפילו רק איש ואשתו, תו לא הוי בית שער דיחיד אלא בית שער דרבים ואינו אוסר. ודברים אלו לכאורה צ"ע דבשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' כא) כתב שהפמ"ג חזר בו שכתב (מ"ז ס"ק ט הנ"ל) דאין זה נחשב בית שער דרבים].

קנין הלכה

מראי מקומות

אמנם מלשון המרדכי [סי' תקכו] והמהרי"ק [שורש מז] המובא בב"י, דייק התום' יו"ט דבעינן שישייר המשכיר לעצמו זכות להשאיר את הכלים.

וכן נקט החיי אדם [כלל עג], והרחיב בזה בנשמת אדם [שם ס"ק ג], וכן נקט המשנה ברורה [ס"ק יא]. [אמנם סגי בזה שיהא לו רשות להכנים בפינה אחת, וא"צ רשות להכנים בכל הבית].

וכתב המשנ"ב [ס"ק י] דלא סגי בזה שיש לו רשות להכנים חפציו, אלא בעינן נמי שיהיו לו חפצים שם.[8]

<u>תפיסת יד רק לבעה"ב</u>

כתב הב"י בשם המהרי"ק דתפיסת יד פוטרת מעירוב רק כאשר יש לבעל הבית שהוא המשכיר כלים בבית המושכר, אבל אם לאדם אחר יש שם כלים לא מהני.

וכתב החזו"א [סי' צ ס"ק לח] דבעינן שהמשכיר ידור באותו היקף הניתר ע"י העירוב [כלומר באותה חצר, א"נ באותו מבוי אם משתפין את כל המבוי, א"נ באותה העיר אם מערבין את כל העיר].

<u>בדברי הרמ"א בשם רבינו יהונתן</u>

כתב הרמ"א ומקורו בדברי רבינו יהונתן, דתפיסת יד מהניא רק באחד משני אופנים:

א. אם בחצר זו דר רק המשכיר ואין דיורים נוספים [מלבד אלו שיש למשכיר אצלם תפיסת יד], באופן זה מכח תפיסת היד א"צ לערב כלל.

ב. א"נ אף כשיש דיורים נוספים, אם העירוב מונח בביתו של המשכיר. אבל אם העירוב מונח בבית של אחד מהדיורים האחרים אין תועלת בתפיסת היד ובעינן שגם השוכר יתן פת לעירוב, דמיגו שהמשכיר אוסר משום הבית שלו, גם השוכר אוסר.

האחרונים לא הביאו שיש דיעות ראשונים החולקים בזה.

אמנם החזו"א [סי' צ ס"ק מ] הביא מהשו"ע [סי' שפד ס"ב] דמבואר שתפיסת יד של ישראל מהניא לשוכר גוי הדר באחד מהבתים [וכן מהניא לחיילים גויים שנכנסו לבית לדור בו], ושם לא מיירי בדוקא שהעירוב בא אצלו ומיירי שיש דיורין נוספין. וכן הביא החזו"א מחידושי הרשב"א [דף סה.] שמבואר שתפיסת יד של גוי אצל גוי אחר מהניא, אף שבודאי לא בא העירוב אל הגוי אלא נמצא הוא אצל אחד מהזכאים, ולכן כתב החזו"א שנראה דיש להקל כהרשב"א.

<u>אלו כלים חשיבי תפיסת יד</u>

א. <u>אינו ניטל מחמת כובדו</u>

הרמב"ם [פ"ד הי"ד] הביא רק כלים שאין ניטלים מחמת האיסור, ולא כתב כלל מה הדין כלי שאינו ניטל מחמת כובדו. אמנם רבינו פרץ [הגהת הסמ"ק] כתב גם כלי שאינו ניטל מחמת כובדו, וכן כתב הרשב"א [עבודת הקודש] והטור.

והמגן אברהם תמה דמה שיעור יש בדבר זה, והרי דבר הכבד לאחד אינו כבד לאחרים, ולכן דחה המג"א דין זה מהלכה, אך הא"ר והגר"א והתו"ש קיימו דין זה, דכל כלי שאין דרך בנ"א לטלטלו ממקומו מחמת כובדו מיקרי תפיסת יד. ובדעת תורה [הגהות או"ח אות קמב] כתב דכל דבר שעינינו רואות שנשאר תמיד במקומו מיקרי אינו ניטל מחמת כובדו.[9]

ביאורים והערות

8. ובשו"ת אג"מ [או"ח ח"א סי' קמא] כתב דהעיקר כסתימת לשון הרמב"ם והטוש"ע, דלא בעינן שתהא לו זכות ממונית לשייר חפצים אלו ודי בזה שנשארו במקרה בבית.

9. בספר תו"ש ציין לגמ' שבת [דף מה:] דמנורה שאינה ניטלת ביד אחת אלא בשתי ידים אדם קובע לה מקום, וא"כ ה"ה דחשיב תפיסת

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. <u>כלי שמלאכתו לאיסור</u>

כתב המ"מ [פ"ד הי"ד] דכלי שמלאכתו לאיסור לא חשיב תפיסת יד הואיל ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, וכן כתב הר"ר יהונתן [דף כח.].

ג. <u>כלים שהושכרו לשוכר</u>

כתב החזו"א [סי' צב] דכלי המושכר או מושאל לזה ששכר את הבית לא חשיב תפיסת יד, וכן כתב הדבר אברהם [ח"ג סי' ל], והטעם בזה דענין תפיסת יד בא להורות על כך שעדיין יש למשכיר זכות ברשות השוכר, ולא נסתלקה זכותו לגמרי ע"י ההשכרה, ואין זה שייך בכלי שעומד לשימושו של השוכר. וכן דייק בשו"ת מנחת יצחק [ח"ד סי" נה] מדברי המהרש"ם [ח"ה סי' לד].

[וזה דלא כשו"ת אגרות משה (ח"א סי' קמא) שכתב דגם כשהכלי מושכר לשוכר מיקרי תפיסת יד, דמ"מ יש כאן גם זכותו של המשכיר, שהשוכר אינו רשאי להוציא כלי זה מהבית].

ד. <u>משכיר שאינו שומר שבת</u>

כתב בשו"ת מהרש"ם [ח"ה סי' לד ד"ה ואמנם] שאם המשכיר אינו שומר שבת אין כלי מוקצה נחשב לגביו תפיסת יד, שהרי עלול הוא ליטלו מהבית בשבת.

ה. <u>נכרי שיש לו תפיסת יד אצל ישראל</u>

נכרי שהשכיר ביתו לישראל ויש לו אצלו תפיסת יד [דהיינו כלים כבדים, דכלי מוקצה ל"ח תפיסת יד לגבי נכרי], כתב בשו"ת מנחת יצחק [ח"ד סי' נב] וכן בשו"ת חלקת יעקב [ח"א סי' רז] שאין זה מועיל, כיון שגדר הדין של תפיסת יד הוא שהשוכר נחשב כאורח אצל המשכיר, והרי מבואר במג"א [להלן ס"ק יב] דישראל אורח בחצר של גוי בעי עירוב ואינו טפל לגוי,[10] וה"נ אין השוכר טפל למשכיר.

<u>בדברי הרמ"א באחד ששכר בית מן העכו"ם והשכיר לישראל</u>

מקור דברי הרמ"א הוא בשו"ת מהרי"ק שורש מח, ואירי באחד ששכר בית מגוי והשכיר חדר אחד ממנו לישראל אחר, והנידון הוא אם דינו כשאר אדם שמשכיר בית בחצר לחבירו, דאם יש למוכר תפיסת יד אצל השוכר אין השוכר אוסר עליו.

וכתב המהרי"ק שיש להבחין בזה בין שני אופנים:

א. אם מתחילה שכר את כל הבית לעצמו ואח"כ השכיר את החדר לאחר, ה"ז כשאר משכיר ושוכר דמהניא בזה תפיסת יד דמשכיר.

ב. אבל אם מתחילה נתרצו שניהם לדור באופן זה ואז הלך האחד ושכר, בזה אמרינן דשליחותיה דחבריה קעביד וה"ז כאילו שניהם שוים, וכשאר שני שכנים שיש לכל אחד דירה בפ"ע דלא מהניא בזה תפיסת יד של האחד אצל האחד.

[ועיין מג"א (ס"ק ו) שכתב וז"ל א"כ לא יוכל לסלק את חבירו מן הבית והו"ל כשני בעלי בתים. ולשון זה צ"ב דהא גם אם שכר מתחילה עבור עצמו ורק אח"כ השכיר לחברו אין הוא יכול לסלקו, שהרי השכיר לו. ונראה דכוונתו שבאופן שמתחילה שכר

ביאורים והערות

יד, וכ"ש אם אינו ניטל באדם אחד אלא בשני בני אדם.

10. עיין בזה בשעה"צ להלן [ס"ק לא].

עבור שניהם, הרי בתום תקופת השכירות אין לראשון עדיפות על השני, ואין האחרון יכול לסלק את השני, משא"כ אם שכר לעצמו והשכיר לאחר יכול לסלק את האחר כשתסתיים תקופת השכירות].

סעיף ג

מקור הדין של חבורות ששבתו בטרקלין הוא במשנה ובגמרא דף עב., ועיי"ש דנחלקו ב"ש וב"ה, דב"ש הצריכו עירוב לכל חבורה וחבורה, וב"ה אמרו דסגי בעירוב אחד לכולן.[11] ונתבאר בגמרא דהמחלוקת היא במחיצות שאינן מגיעות לתקרה, אבל במחיצות המגיעות לתקרה מודים ב"ה לב"ש דכל חבורה צריכה ליתן עירוב. וכן נתבאר במשנה דמודים ב"ה לב"ש אם החבורות שובתות בחדרים חלוקים או בעליות חלוקות [ולא בטרקלין אחד שנתחלק במחיצות] דעירוב לכל חבורה וחבורה.[12]

עוד איתא בברייתא [דף עב:] דמה שהצריכו ב"ש עירוב לכל חבורה היינו דוקא כשמוליכין את עירובן למקום אחר, אבל אם היה העירוב בא אצלם [דהיינו ששאר דיורי החצר הביאו את העירוב והניחוהו בטרקלין שבו שבתו החבורות], מודים ב"ש שעירוב אחד לכולן [והיינו שאין צריכים ליתן עירוב כלל, שהרי בית שמניחים בו את העירוב א"צ ליתן פת].

ונחלקו הראשונים בזה:

א] תוס' [ד"ה אבל] והרא"ש [פ"ו סי' יז] והמרדכי והראב"ן והאגודה נקטו שיש בדין זה נפק"מ גם לפי ב"ה במחיצות המגיעות לתקרה, דמה שהצריכו ב"ה עירוב לכל חבורה במחיצות המגיעות לתקרה היינו דוקא כשמוליכין את עירובן למקום אחר, אך כשהעירוב בא אצלם עירוב אחד לכולם, דאף שהמחיצות מגיעות לתקרה מ"מ מחיצות עראי הן.

ב] הרמב"ם [פ"ד ה"ז] והרשב"א [עבודת הקודש שער ד פרק ב] והסמ"ג והסמ"ק לא חילקו בזה, משום דס"ל שהמחיצות המגיעות לתקרה הוי חילוק גמור כחדרים ועליות, ובכל גוונא מודים ב"ה שצריך עירוב לכל חבורה.

<u>להלכה</u>: כתבו הטור והשו"ע כדברי תוס' והרא"ש, שמודים ב"ה בעירוב בא אצלן שא"צ ליתן חלק בעירוב כלל. והחזו"א [סי' צג ס"ק ג] כתב "ונראה דאין להקל בזה, ומיהו אחרונים ז"ל סתמו כדעת השו"ע".

<u>טרקלין שחילקוהו במחיצות גמורות</u>

כתבו המרדכי [סי' תקיח] והאגודה דמה שנתבאר לעיל שאם העירוב בא אצלן די בעירוב אחד לכולם אף במחיצות המגיעות לתקרה, היינו דוקא במחיצות גרועות כגון יריעות פרוסות שאינן מילתא דקביעות, אבל בחדרים ועליות ממש החלוקים במחיצות גמורות נראה שבכל גוונא צריכה כל חבורה ליתן עירוב.

וע"פ זה כתב החיי אדם [כלל עג סעיף י] שאם עשו מחיצות גמורות מנסרים וכיו"ב, צריכים עירוב לכל חבורה, וכן כתב המשנ"ב [ס"ק כה]. אמנם החיי"א כתב לערב בלי ברכה, כיון שהשו"ע לא חילק בין מחיצות של יריעות או קנים לבין מחיצות גמורות של נסרים, וגם מרש"י משמע שאין חילוק בזה. ובשעה"צ [ס"ק טז] כתב לחלוק על החיי"א, וכתב דיערב בברכה. והחזו"א [סי' צג ס"ק ג] כתב דפשוט הוא דכל שחילקו את הטרקלין רק לפי שעה, ועיקר שימושו בד"כ בלי חילוק מחיצות, הרי אלו מחיצות עראי ואפילו נעשו מנסרים, ועירוב אחד לכולן כאשר עירובן בא אצלן. [אמנם לענין דינא כתב החזו"א דיש להחמיר

ביאורים והערות

11. כל מקום שמבואר בסעיף זה דעירוב אחד לכולם, אם אין בחצר דיורים נוספים אלא הם, אינם צריכם לערב כלל, דחשיבי כולם כדרים בבית אחד.

12. ועיין ביה"ל [ד"ה צריך] שכתב דבאופן שיש בחצר דיורים נוספים והם דרים בה בקביעות, אין בני החבורות אוסרים אלא אם שבתו ליותר משלשים יום, אבל בפחות משלשים יום הוו כאורחים אצל הדיורים הקבועים ואינם אוסרים בחצר כלל, כמבואר בסוף הסימן [וכן במפורש בתה"ד סי' עו].

קנין הלכה

מראי מקומות

שיערבו כולן, דאף שלשיטת תוס' והרא"ש אכן גם במחיצות של נסרים יש להקל, מ"מ יש לחוש לשיטת הרמב"ם והרשב"א והסמ"ג שנקטו שבמחיצות המגיעות לתקרה מחמירין ב"ה להצריך עירוב לכל חבורה אף כשהעירוב בא אצלם, והוסיף שהסומך על הרמב"ם ומברך על העירוב א"א למחות בידו].

<u>מחיצות גמורות שאינן מגיעות לתקרה</u>

א] כתב המשנ"ב [ס"ק כז] בשם הא"ר ושאר אחרונים שבמחיצות שאינן מגיעות לתקרה נקטינן דעירוב אחד לכולם, אף אם אלו מחיצות גמורות של אבנים ואף אם הן גבוהות י' טפחים. וכתב דכן מוכח באו"ז, וכן משמע גם ברשב"א [עבודת הקודש שער ה פרק ב].

ב] אמנם בתוס' [דף עט: ד"ה ש"מ] מבואר שדוקא במחיצות עראי אמרינן שאין מחלקות ולא במחיצות גמורות, וכן נקט החזו"א [סי' צג ס"ק ח].

<u>העולה מכל זה שיש כמה חילוקי דינים בדין חבורות ששבתו בבית:</u>

א] אם שבתו בחדרים שונים ובעליות שונות לכו"ע הם מחולקים זה מזה, וצריכה כל חבורה ליתן חלק בעירוב אף כשהעירוב בא אצלם.

ב] אם שבתו בטרקלין אחד וחילקוהו עבורם ביריעות או בקנים המגיעים לתקרה, נחלקו הראשונים כמבואר לעיל:

א. לדעת התוס' וסיעתם אם העירוב בא אצלן הרי הם כחבורה אחת [וא"צ ליתן חלק בעירוב כלל כדין בית שמניחין בו את העירוב], וכן פסק השו"ע וכן נקטו האחרונים והמשנה ברורה.

ב. אך הרמב"ם והרשב"א והסמ"ק נקטו שבכל גוונא של מגיעות לתקרה ה"ז מתלק אותן, וכתב החזו"א שנראה שאין להקל בזה.

ג. אם חילקו את הטרקלין במחיצות גמורות כגון נסרים, כתב החיי אדם שגם כשהעירוב בא אצלם הרי הם כמחולקים, אך כתב שלא לברך [כגון כשאין דיורים אחרים בחצר], דחשש לסוברים שאין הם מחולקים. והמשנה ברורה נקט דפשיטא שהם מחולקים זה מזה, ולכן כתב לערב בברכה. והחזו"א נקט דפשוט שאינם מחולקים זה מזה כיון שהמחיצות לא ישארו כך בקביעות, אמנם למעשה הצריך החזו"א עירוב משום שיטות הרמב"ם והרשב"א דלעיל [אות א] דכל שהמחיצות מגיעות לתקרה ה"ז חילוק גמור בכל גווני אף ביריעות או קנים.

ד. מחיצות שאינן מגיעות לתקרה אינן מחלקות את השובתים בטרקלין, ואף כשמוליכין את עירובן לבית אחר עירוב אחד לכולם.

ה. מחיצות שאינן מגיעות לתקרה העשויות לקביעות כגון מחיצות של אבנים, הא"ר ועוד אחרונים והמשנה ברורה נקטו שגם הן אינן מחלקות וכתב בשעה"צ דכן מוכח באו"ז. והחזו"א נקט כתוס' [דף עט.] דמחיצות קבועות מחלקות אותם זה מזה אף כשאינן מגיעות לתקרה.

נידון בית שער המובא בסעיף זה נתפרש בסימן זה [לעיל סעיף א], וכן יובא להלן [שו"ע סעיף ז].

איסור טלטול מבית לבית שנתפרש כאן [במג"א ובביה"ל ד"ה או] הובא לעיל [סי' שסו ס"א].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>בדברי הט"ז ס"ק ב</u>

עיין בדברי הט"ז [ס"ק ב] שכתב שבמקום שהחבורות מחולקות זו מזו, כגון שהמחיצות מגיעות לתקרה והן מוליכין את עירובן למקום אחר, אם אין לכל חבורה פתח בפ"ע לחצר אלא רק לחבורה החיצונית, אזי רק שנים הפנימיים חייבים [שהרי החיצוניים הם בגדר בית שער להם], וחידש הט"ז שהם חייבים רק בעירוב אחד. ודבריו אלו צריכים ביאור.

ועיין בפמ"ג שהאריך בזה, אמנם המשנ"ב [ס"ק יט] הביא שהב"ח והא"ר והמאמ"ר והנהר שלום והבית מאיר והגר"ז חולקין וסוברים שכל אחד משני הפנימיים צריך ליתן עירוב. [עוד מבואר בט"ז שאם אין עמהם דיורים נוספים בחצר אין שני הפנימיים צריכים עירוב כלל, ואזיל בזה לשיטתו הנ"ל דם"ל דדי לשניהם בעירוב אחד. אמנם בשעה"צ (ס"ק יב) כתב דלדעת כל האחרונים הנ"ל שנקטו דלא כט"ז והצריכו לשניים החיצוניים שני עירובים, ה"נ כשאין עמהם דיורים נוספים הרי הם אוסרים זע"ז].[13]

<u>חבורות העוברות זו על זו כשאין המחיצות מגיעות לתקרה</u>

כתב בשער הציון [ס"ק יג] שבחבורות העוברות זו על זו והמחיצות שביניהן אינן מגיעות לתקרה נחלקו הפוסקים:

א] מדברי הא"ר והמאמ"ר משמע שגם באופן זה יש על החיצוניים תורת בית שער ואינם אוסרים כלל בחצר, ורק שני הפנימיים חשיבי דירה ואוסרין בחצר, אמנם כיון שהמחיצות אינן מגיעות לתקרה אין הם מחולקים זה מזה ודי להם בעירוב אחד.[14]

ב] אמנם החמד משה נקט [וכן משמע בנהר שלום] דכיון שהמחיצות אינן מגיעות לתקרה ה"ז כמו שאין כלל מחיצות וכולם שובתים בטרקלין אחד, ואין כאן תורת בית שער על החיצוניים, וממילא כולם אוסרים בחצר ואינם חייבים אלא בעירוב אחד. [וכן כתב בהגהת נתיב חיים בדעת הב"ח].

<u>בדברי השו"ע במחיצות שאינן מגיעות לתקרה</u>

כתב השו"ע שבמחיצות שאינן מגיעות לתקרה די בעירוב אחד לכל החבורות, אף כשמוליכים את העירוב לאחד מבתי החצר. וראה בתוספת עיון מה שכתב בזה החזו"א.[15]

ביאורים והערות

13. עוד הביא הט"ז שהב"ח כתב שכאשר אין המחיצות מגיעות לתקרה אין שנים הפנימיים חייבים כלל בעירוב, והט"ז כתב לחלוק ע"ז, דפשיטא דחייבים הם אלא דסגי להם בעירוב אחד. ובהגהת נתיב חיים כתב דנראה כוונת הב"ח דכאשר אין המחיצות מגיעות לתקרה ואינם מחולקים, אין תורת בית שער על שאר החבורות וכולם נותנים עירוב אחד, וראה להלן בסמוך.

14. ונמצא שיש חידוש בדברי הא"ר והמאמ"ר, דאף שלענין עירוב אין הם מחולקים זה מזה ודי להם בעירוב אחד, מ"מ לענין תורת בית שער, חשיבי החיצוניים כבית שער דרבים ולא כבית שער דיחיד.

15. <u>תוספת עיון</u>

הגמ' [דף עב:] מדמה את הדין של מחיצות שאינן מגיעות לתקרה, שלפי ב"ה עירוב אחד לכולם, לחמשה שגבו את עירובן והם מוליכים אותו לחצר אחרת, שגם בזה לפי ב"ה עירוב אחד לכולן. [משא"כ לפי ב"ש כשם שהמחיצות שאינן מגיעות לתקרה מצריכים ב"ש עירוב לכל חבורה וחבורה כשמוליכים עירובן לשאר בתי החצר, ה"נ בחמשה שגבו עירובן ומוליכים אותו לחצר אחרת].

והנה לקמן [דף עג.] מבואר בגמ' דהך דינא של חמשה שגבו עירובן דסגי לכולן בעירוב אחד מיירי דוקא בדליכא דיורים נוספים בחצר, אבל כשיש עוד דיורין אמרינן דמיגו דהני אסרי, כולהו אסרי לכולם וצריכים ליתן עירוב, אמנם כתבו התוס' [דף עב: ד"ה כמאן] דסברא זו של מיגו דהני אסרי לא שייכת לגבי חבורות ששהו בטרקלין, שהרי לשאר בני החצר אין כל שייכות לטרקלין, ואין הם אוסרים עליהם בטרקלין. ומעתה נראה לכאורה דלפי תוס' לפי ב"ה הסוברים שבמחיצות שאינן מגיעות לתקרה אין הם מחולקים זה מזה ויכולים לטלטל מחבורה לחבורה, נמצא שהטרקלין מחברם ואין שאר דיירי החצר אוסרים עליהם, ולכן דימו לחמשה שגבו עירובן דעירוב אחד לכולם אם אין שאר דיורין דאסרי עליהם.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>בדין מלמד או בחורים הדרים בבית בעל הבית</u>

כתבו תוס' [דף עב.] והרא"ש [פ"ו סי' יז] שאם יש לאדם בביתו מלמד או בחורים האוכלים וישנים בחדרים, מ"מ אינם אוסרים עליו, בין אם יש להם פתח בפ"ע לרה"ר ובין אם אין להם פתח, דכיון שכולם משתמשים בתוך הבית בתשמישי הבית, באפייה ובבישול ובכל דבר, חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד, והכל נקראים על שם בעה"ב. ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי לסלוקינהו, והו"ל כחמשה שכירים ולקיטים שנחשבים כאחד ואינם אוסרים זה על זה.

ונמצא שתוס' כתבו בזה כמה טעמים להיתר, וכל טעם מהם טעון ביאור בפ"ע, וגם יש לברר לענין הלכה כאיזה מהטעמים קיי"ל, או דבעינן את כולם יחד, ונבאר תחילה כל טעם בפ"ע:

א] <u>משתמשים יחד באפייה ובישול ובכל דבר</u>

יש לעיין אם הטעם הראשון שמשתמשים יחד בכל תשמישי הבית נאמר רק בבחורים ובמלמד השוהים אצל בעה"ב, דע"י שהם משתמשים עמו יחד באפייה ובישול הרי הם נטפלים אליו ונחשבים מבני ביתו, או שזה נאמר גם בשני בעלי בתים הדרים בדירה אחת, כל אחד אוכל וישן בחדר בפ"ע, ומשתמשים יחד בשאר תשמישי הבית כאפייה ובישול. ובב"י [סעיף ד ד"ה כתב הרמב"ם] מבואר שלהך טעם גם בשני בעלי בתים א"צ עירוב [אלא שכתב דלא סגי בהך טעמא לחוד].

והחזו"א [סי' צ ס"ק לב] כתב דאופין ומבשלין לאו דוקא, אלא הדבר תלוי בזה שהם נטפלים לבעל הבית כדרך בני ביתו, ולכאורה משמע מדבריו דאם אין כאן בעה"ב אחד, אלא שני בעלי בית שכל אחד דר בפ"ע, ורק משתמשים באפייה ובישול במקום אחד אין זה מצרפן, וכן מפורש בחזו"א [סי' צב].

ב] <u>לא השאיל להם רשותו לאסור עליו</u>

טעם זה צריך ביאור, דאטו יכול אדם להשכיר בית בחצרו לאדם אחר בתנאי שלא יאסור עליו, דמאי מהני תנאי כזה. וכבר כתב החזו"א [סי' צ ס"ק לא] שאין תנאי כזה מועיל, אלא כתב החזו"א שכוונת תוס' שהיות והוא נטפל לבעל הבית והוי כאורח אצלו, לכן כאשר בעה"ב משכיר לו את חדרו אין הוא משכירו לו בשכירות אלימה המחשיבה אותו כבעה"ב בפ"ע, אלא כשכירות מרופה, והוא נטפל לבעה"ב.

ונמצא לפי ביאור זה של החזו"א אין סברא זו שייכת אלא כשבעה"ב דר כאן והם דרים עמו כבני ביתו, אבל אם ידורו בבית אחר בחצר ואין להם שייכות עמו, לכאורה אין סברא זו קיימת. וכן מבואר בחידושי הרשב"א שהביא רק את הסברא השנייה של תוס' שלא השאיל ע"ד לאסור, אך הצריך דבעינן שיהא ביתו פתוח לבית בעה"ב.[16]

ביאורים והערות

אמנם החזו"א [סי' פג ט-י וסי' צג ס"ק י] כתב שאין די בכך שמותר להם לטלטל מחבורה לחבורה בתוך הטרקלין לדמותם לחמשה שגבו עירובן, עיי"ש, ולכן כתב דדוקא כשיש בתוך הבית מקום משותף לכל ה' החבורות, וכגון שלפני פתח היציאה לחצר יש שטח משותף לכולם, דהואיל ולא אסרי אהדדי בשטח זה לכן הוו כחמשה שגבו עירובן, ולפי"ז כתב לדינא שגם במחיצות שאינן מגיעות לתקרה יצטרכו עירוב לכל חבורה אם אין לכולן שטח משותף כיון שיש דיורים אחרים בחצר, ותמה על מש"כ השו"ע בפשיטות דאף כשיש לכל חבורה פתח בפני עצמה לחצר מ"מ די בעירוב אחד לכולן במחיצות שאין מגיעות לתקרה.

אמנם גם הרשב"א [עבודת הקודש שער ד פרק ב] כתב בסתמא כהשו"ע דכל שהמחיצות אינן מגיעות לתקרה סגי להם בעירוב אחד.

16. והחזו"א [סי' צ ס"ק לב] כתב דכיון שהסברא הראשונה של תוס' שמשתמשים יחד באפייה ובישול אינה בדוקא, אלא העיקר שיהיו כבני ביתו ונטפלין אליו, א"כ כשכתב הרשב"א את התנאי שיהא ביתם פתוח לבית בעל הבית, נתכוין בזה ממילא גם לטעם הראשון שכתבו תוס'.

ג] <u>מצי לסלוקינהו</u>

הכוונה בזה דאף שהם שוהים בבית זמן מרובה יותר מל' יום, מ"מ מצי לסלקו בכל עת.

ויש לעיין אם הא דמצי לסלוקינהו הוא טעם בפני עצמו, או שהוא המשך לטעם השני, שלא השאיל להם רשותו לאסור עליו ולכן הוי שכירות מרופה באופן שיכול לסלקו. ובחידושי הרשב"א והריטב"א כתבו רק את הטעם שלא השאיל רשותו ע"ד לאסור, ולא כתבו את התיבות דמצי לסלוקינהו. גם הט"ז והמג"א שכתבו את שני הטעמים של תוס' [משתמשים יחד באפייה ובישול, ולא השאילן ע"מ לאסור], לא כתבו את התיבות דמצי לסלוקינהו. ויש לשונות באחרונים שכתבו דבתוס' יש ג' תנאים, והיינו דנקטו שיש כאן ג' טעמים חלוקים. גם בביה"ל [ד"ה אינם] מבואר שנקט לדינא דאם מצי לסלוקינהו די בזה כדי להתיר אף בלי שני הטעמים הראשונים, [ובחזו"א סי' צ ס"ק לא נחלק עליו, וכדלקמן].

ומשמע בביה"ל דאפילו ישכיר לו את החדר בשכירות גמורה ולא יעשה עמו תנאי שיכול לסלקו בכל עת שירצה, סגי בזה שלא יאסור.

<u>איזה טעם מתקבל להלכה</u>

א] הט"ז והמג"א העתיקו את שני הטעמים הראשונים שכתבו התוס', שמשתמשין יחד באפייה ובישול, ושלא השאילן ע"ד לאסור עליו, [ולא כתבו דמצי לסלוקיה][17] וכן נקט לדינא הנשמת אדם [כלל עג ס"ה], וכן הביה"ל [ד"ה אינם], ועיי"ש שמבואר שההיתר הוא אף באופן שלא מצי לסלוקינהו.

ב] החזו"א [סי' צ ס"ק לא] כתב שאין להתיר אלא בצירוף כל ג' התנאים [שמשתמשין יחד, ולא השאילן ע"ד לאסור, ומצי לסלוקינהו].

ג] ובגר"ז משמע לכאורה שנקט דדי בטעם השני לחוד, שלא השאילן על דעת שיאסרו עליו. וכתב הביה"ל דכן משמע קצת בביאור הגר"א.

<u>האם יש הבדל בין שאלה לשכירות</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק לג] שההיתרים של תוס' נאמרים רק כשהחדרים אינם מושכרים למלמד או לבחורים אלא מושאלים להם, אבל אם הם מושכרים להם ה"ז אסור.

ובחזו"א [סי' צ ס"ק לא] מבואר שגם כשהחדרים מושכרים אין המלמד והבחורים אוסרים אם מתקיימים ג' התנאים שכתבו תוס'.[18]

<u>האם שוכר שאפשר לסלקו בכל עת אוסר</u>

כתב הביה"ל [ד"ה אינם] דנראה שאם מצי לסלקו בכל שעה אינו אוסר אף אם אין משתמשין יחד באפייה ובישול, ואף בלא הטעם שלא השאילו ע"ד שיאסור עליו, וכתב דכן הוא בא"ר בתירוץ שני וכן משמע מהגר"ז.

וכתב הביה"ל שדין זה מוכח ממה שכתבו הראשונים דאורח הנמצא בחצר פחות מל' יום אינו אוסר, היינו אף באופן שא"א לסלקו באותם ימים שהוא בחצר, כגון שהבית הושכר או הושאל לו לזמן זה, וא"כ כ"ש שאם אפשר לסלקו בכל שעה אינו

ביאורים והערות

17. ונסתפקנו לעיל אם לא כתבו זאת משום שאכן די בשני הטעמים הראשונים אף היכי דלא מצי לסלוקיה, או דס"ל שאין טעם זה עומד בפ"ע אלא הוא חלק מהטעם השני, ולפי"ז אין להתיר אלא אם אכן מצי לסלוקיה.

18. המהרש"ם [דעת תורה] ציין לרמ"א [סי' שפב ס"א] שכתב את הסברא שלא השאילו כדי שיאסור עליו גם לגבי שכירות. [עוד ציין בדעת תורה לדברי הקצוה"ח (סי' רב ס"ק א) שכתב דרק בשכירות אמרינן שליומיה ממכר הוא, משא"כ בשאילה, ואילו בספר אבן העוזר (או"ח סי' שע), וכן בט"ז (אה"ע סי' כח ס"ק לו) כתבו שגם בשאילה אמרינן שליומיה קנין הוא].

קנין הלכה

מראי מקומות

אוסר. והחזו"א [סי' צ ס"ק לא] חולק דבמצי לסלוקי לחוד לא סגי להתיר, והוסיף דמה שלמד הביה"ל ק"ו מאורח אינו מוכרח, די"ל דהמלמד או הבחורים הדרים כאן בקביעות זמן מרובה חשיבי טפי לאסור מאורח הנמצא כאן פחות מל' יום, ונהי שאסור לסלקם בכל עת, מ"מ כ"ז שלא סילקו אותם הרי הם בגדר שכן קבוע.[19]

<u>שכנים המשתמשים יחד באפייה ובישול וגם יוצאים בפתח אחד</u>

כתב הב"י [סעיף ד ד"ה כתב הרמב"ם] שאם ישנם שכנים האוכלים כל אחד בבית לעצמו אך משתמשים בתשמישי הבית ביחד, אם הם גם יוצאים בפתח אחד לרה"ר אין הם אוסרים זה על זה. והביה"ל [סוד"ה אינם] הביא את דברי הב"י האלו, וסיים דעדיין צ"ע. והחזו"א [סי' צב] כתב שאין לדין זה מקור, ואין לנו לחדש יותר ממה שביארו הראשונים.

<u>סעיף ד</u>

מקור הדין הוא ברמב"ם פ"ג ה"א והובא בב"י, ויסוד דבריו על פי המבואר בגמרא [דף עג.] שמקום פיתא עיקר, וכפי שיבואר להלן [סעיף ה], ולכן אם כולם אוכלים בחדר אחד אינם נחשבים כלל כחבורות נפרדות, אף כשאוכלין על שולחנות נפרדים וכל אחד אוכל מפיתו.

[והוסיף הב"י דאף אם פורסין וילון לצניעות ביניהם אין זה מחלק אותם, כיון שאינו פרום תדיר רק כשרוצים לעשות צניעות, ועוד שהוילון אינו מחובר מלמטה אלא הולך ובא ברוח.

ולפי"ז כתב הפמ"ג [א"א ס"ק ט] שאם יש וילון פרום קצת בקביעות, ובשעת האכילה מחברין אותו מלמטה, אז אסרי אהדדי].

<u>האוכל בימות השבוע במקום אחד ובשבת במקום אחר</u>

מלשון הגר"ז [סעיף ו] והחזו"א [סי' צ ס"ק מא] מבואר שלענין דיני עירוב אזלינן בתר מקום אכילתו בשבת, דזה קובע לו ששם ביתו בשבת זו. אך מלשון הרמב"ם [פ"ד עירובין ה"ו] משמע שהדבר תלוי במקום אכילתו בתקופה האחרונה, שבוע או חודש, ומשמע שאם רק במקרה אוכל שם בשבת זו אין זה נחשב מקום פיתא שלו.[20]

וכשאוכל בליל שבת במקום מסויים וביום השבת במקום אחר, כתב בספר ערך שי דשני המקומות חשיבי מקום פיתא עבורו, ואוסר בשניהם.[21]

<u>סעיף ה</u>

מקור הדין דאזלינן בתר מקום פיתא ולא בתר מקום לינה הוא בגמרא דף עג., ובסעיף הקודם נתבארו כמה פרטים בדין זה של מקום פיתא.

ונתבאר בגמרא [שם] דרועים ושומרי פירות שדרכן ללון בשדה, קונים שם שביתה לענין תחום שבת אף אם אוכלין בעיר,

ביאורים והערות

19. ואף שכתב החזו"א [סימן פב ס"ק ה ד"ה רא"ש] שסגי במצי לסלוקי, כתב בספר שונה הלכות שהחזו"א [סי צ] חזר בו וסובר דלא סגי בטעם זה לחוד.

20. ואולי אין כאן ב' דיעות אלא הגר"ז והחזו"א איירי באופן שבקביעות אוכל כאן בשבתות דאמרינן דזו ביתו לשבת, ומהרמב"ם אין לדייק אלא שאכילה הנעשית באופן עראי ליום אחד אין בו כדי להחשיב זאת כמקום אכילת פיתא.

21. ואם אוכל את הסעודה במקום אחד, ובמקום אחר אוכל רק אכילת עראי, כתב בערוך השלחן [סי"ז] דאזלינן בתר מקום שאוכל בו את הסעודת קבע.

ולא אזלינן בהו בתר מקום פיתא, משום דאנן סהדי שאם היו מביאים להם את הפת למקום בו הם לנים היה ניחא להו טפי, שהרי שם הם שומרים ולנים. וכעין זה התבאר בהמשך הגמרא לגבי תלמידים האוכלים במקום אחד ולנים בבית המדרש, דאזלינן בתר בית המדרש, והובא דין זה בשו"ע [סי' תט ס"ז]. המג"א [ס"ק י] ציין לגמ' זו וסיים בצ"ע, וביארו הפמ"ג והמחה"ש שהמג"א הסתפק אם גם לענין עירובי חצרות נאמרת סברא זו. והביה"ל [ד"ה ויש] הביא דברשב"א [עבודת הקודש] מבואר דין זה גם לגבי עירובי חצרות, וכן מוכח בריטב"א, ולכן דין זה פשוט להלכה.

מקור הדין של אחין מקבלי פרס מאביהם דאם העירוב בא אצלם עירוב אחד לכולם, וה"ה דכשאין עמהם דיורין בחצר אין צריכין לערב כלל, אך אם יש דיורים נוספים בחצר ומוליכים עירובן לאחד מבתי החצר צריכין עירוב לכל אחד ואחד, מבואר במשנה [דף עב:].

ונחלקו הראשונים בדין זה:

א] ברש"י וברבינו יהונתן מבואר שדוקא אם העירוב הובא לבית אביהם הרי זה מאחד אותם, משא"כ אם הובא לבית אחד מהאחים.

ב] ברשב"א ובריטב"א ובטור ובשו"ע מבואר דגם כשהעירוב בא לביתו של אחד מהאחין הרי הם מצורפים. ובמשנה ברורה [ס"ק לג] כתב בסתמא כהטוש"ע, והשעה"צ [ס"ק כב] ציין לשיטת רש"י והרר"י.

עוד נחלקו הראשונים בדין זה כשאין האחין דרין בחצירו של האב:

א. מלשון רש"י דייק הריטב"א שבכה"ג אין הם מצורפים, דדוקא בחצירו של האב הם נטפלים אליו.

ב. הביה"ל [ד"ה והני] הביא שמלשון רבינו ירוחם משמע שגם בדרים בחצר אחרת מהניא קבלת פרס לצרפן, והניח הביה"ל דין זה בצ"ע.

<u>מג"א ס"ק י</u>

בענין קבלת פרס כתב המג"א בשם הב"י דהיינו אף באופן שהפרס הוא לחם. וביארו הפמ"ג והמחה"ש דכוונתו לומר שגם כשמקבלים לחם מאביהם אינם מצורפים אם מוליכין עירובן לשאר בתי החצר, [שלא נאמר דדוקא במקבלים מעות אבל במקבלים פת יהיו מצורפים טפי לאביהם]. ורע"א כתב להגיה במג"א דאפילו מקבלים מעות חשיבי מקבלי פרס והם מצורפים כשהעירוב בא אצלם, לאפוקי מדברי תוס' [דף עט: ד"ה ועל] והרא"ש [שם] שכתבו דמקבלין מעות לא הוו כמקבלי פרס, ובכל גווני צריך כל אחד ואחד ליתן עירוב. [וכתב הב"י דלמסקנת התוס' והרא"ש (שם) א"צ לחלק בין מקבלי מעות למקבלי פת, ולכן לדינא אין חילוק בזה].

<u>סעיף ו</u>

מקור הדין של נשים ועבדים המקבלים פרס הוא בברייתא [דף עג.], ועיי"ש שר"י בן בתירא מתיר בנשים ואוסר בעבדים, ור"י בן בבא אוסר בנשים ומתיר בעבדים. והביא הב"י שכתב הרא"ש שהמהר"ם מרוטנבורג פסק כדברי שניהם להקל, דהלכה כהמיקל בעירוב.[22]

ביאורים והערות

22. ולכאורה באופן שיהיו לו גם נשים וגם עבדים מקבלי פרס, ננקוט לקולא שאין אוסרין זה על זה, אף שבכה"ג בין לר"י בן בתירא ובין לר"י בן בבא יש כאן איסור, מ"מ אין שתי המחלוקות תלויות זו בזו ואפשר לנקוט בכל אחת מהן כדברי המיקל.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הריטב"א דגם משרתים המקבלים פרס אינם אוסרים, ודינם כעבדים, והובא במשנה ברורה [ס"ק מט].

סעיף ז

עיקר דין עשרה בתים זה לפנים מזה מקורו בדף עב:, ונקטו הפוסקים כר' יוחנן ששני הפנימיים נותנים עירובן והשאר פטורים. דיני בית שער דיחיד נתבארו לעיל [סעיף א].

האם מותר לטלטל מהבתים הפנימיים אל הבתים החיצוניים

המשנה ברורה [ס"ק נא] כתב דאם לא עירבו שני הבתים הפנימיים אסורים הם לטלטל מזה לזה, וכן אוסרים הם לטלטל אל הבתים שלפניהם, וכן הוא לשון הגר"ז, ומשמע שהאיסור לטלטל אל הבתים שלפניהם הוא מחמת דריסת הרגל של שני הבתים החיצוניים המתערבת שם, וע"י שמערבים שני הבתים הפנימיים יהא מותר לטלטל גם לבתים החיצוניים, וכן משמע בגר"ז. ועיין בשער הציון [ס"ק כו] שכתב דכן משמע בפירוש הר"ח בסוגיא זו דעשרה בתים [דף עה:], עיי"ש שמבואר בר"ח דהבתים החיצוניים נחשבים רשותם של הפנימיים הדורסים עליהם.

נחלקו רש"י ותוס' [דף פה.] אם מותר לטלטל מביתו לחורבא של אדם אחר, דרש"י סובר דאף שהחורבא אינה אוסרת בחצר כיון שהיא דירה בלי בעלים, מ"מ אסור לטלטל לתוכה, ותוס' סוברים דכל שאינה אוסרת גם אינה נאסרת. והרשב"א והריטב"א [דף פה] הקשו על רש"י מדין עשרה בתים זה לפנים מזה, דמשמע שע"י העירוב של הפנימיים מותר לטלטל גם בבתים החיצוניים. ולפי רש"י יקשה דהחיצוניים האלו לא גריעי מחורבא, ואיך יהא מותר לטלטל ע"י עירוב של שני הפנימיים מהבתים הפנימיים אל החיצוניים. ותירצו הרשב"א והריטב"א דמתוך שהחיצוניים הם כבית שער לפנימיים, ממילא כשנתנו הפנימיים את העירוב הרי זה כאילו גם החיצוניים נתנוהו, וע"י העירוב הותרו כולן.

ונמצא לפי"ז לדינא:

א] אם עירבו שני הפנימיים, מותרים הם לטלטל אל החיצוניים לכל הדיעות, [בין לשיטת תוס' הסוברים דחורבא אינה אסורה, וכל האיסור בחיצוניים הוא רק בגלל דריסת רגל המעורבת של שני הפנימיים, ולכן העירוב מתירן, ובין לרש"י, לפי מה שחידשו הרשב"א והריטב"א שנתינת העירוב של הפנימיים חשיבא כאילו גם החיצוניים מתערבין].

[ב] ואם לא עירבו, לשיטת תוס' בחורבא דבעל החורבא אינו אוסר, אין לאסור מצד הבעלים של הבתים החיצוניים, ולשיטת רש"י יש לאסור, כך מתבאר בשער הציון [סוף ס"ק כו]. אמנם לכאורה גם לפי תוס' שאין איסור מצד הבעלים של הבתים החיצוניים, אכתי יצטרכו לערב משום דריסת רגל של שני הפנימיים.[23] ולכאורה צ"ע דברי השעה"צ שמשמע ממנו שלפי תוס' אין איסור לטלטל לחיצוניים.

ובעיקר מחלוקת רש"י ותוס' בחורבא, עיין להלן בסי' שעו [ס"ג] מה נקטו הפוסקים להלכה.

סעיף ח

סעיף זה עוסק בדין אורח שיש לו בית שבו הוא אוכל בפני עצמו, ומתבאר בו חילוק בין אורח [או כמה אורחים] הנמצאים בחצר

ביאורים והערות

23. ומסתבר שאם עירבו שני הפנימיים בינן לבין עצמן, ולא נתנו עירובן לבני החצר באופן שהם אוסרים בחצר, מ"מ מותרים הם גם בבתים החיצוניים, וגם אליבא דרש"י תיאמר בזה סברת הרשב"א והריטב"א שעל ידי שהם מעורבים, נגררים גם החיצוניים לעירוב זה מכח היותם בית שער להם.

קנין הלכה

מראי מקומות

שיש בו בעל הבית אחד קבוע, שאז האורחים בטילי לגביו והוי כמאן דליתנהו, לבין אורחים הנמצאים במקום שאין בו בעל הבית קבוע, שאם הם חלוקים זה מזה במקום אכילתם הרי הם אוסרים זה על זה.

המקור לדין אורח הנמצא במקום שיש בו בעה"ב קבוע הוא בתרומת הדשן [סי' עו], ומבואר שם דאפילו כמה אורחים אינם אוסרים על בעה"ב הקבוע.[24]

עוד מבואר בתרומת הדשן [שם] שדין זה נאמר גם בעיר שלימה, שאם העיר מוקפת מחיצות באופן שהיא נידונת כרשות היחיד גמורה, ושבתו האורחים בחצר אחת שאין בה בעה"ב קבוע, מ"מ כיון שיש בחצירות אחרות בעלי בית קבועים והם באים לעשות עירוב חצירות ושיתוף מבואות לכל העיר, אמרינן שהאורחים שנמצאים כאן באופן עראי בטלים לבני העיר הגרים כאן באופן קבוע, והובא דין זה במשנה ברורה [ס"ק נט].[25]

<u>אורח הדר בשכירות</u>

מדברי הרמ"א בתשובה [סי' קכ] והמג"א [סי' שצא ס"ק ב] מבואר דאורח אינו אוסר אף אם שכר את הבית בו הוא דר, דמ"מ כל ששכרו לפחות מל' יום הרי הוא עראי ואינו אוסר, וכ"כ הגר"ז והחיי אדם והמשנה ברורה [ס"ק נג].

<u>אורחים במקום שיש בו נכרי קבוע</u>

כתב המג"א [ס"ק יב] דאם יש כמה אורחים ישראלים במקום שאין בו ישראל קבוע, שכתב הרמ"א דהאורחים אוסרים זה על זה, אם הוא במקום נכרי צריכים לשכור את רשותו.

ונחלקו האחרונים בביאור דברי המג"א:

א] הפמ"ג ביאר שהכוונה שהפונדק שייך לנכרי, והוא דר במקום וצריכים לשכור גם ממנו. ולפי"ז מתבאר כאן שדירתו של אורח בטילה רק כלפי בעה"ב ישראל, ולא לגבי בעה"ב נכרי, והטעם משום שמעיקר הדין דירת נכרי לא שמה דירה ורק רבנן גזרו, ולכן אין לדירה זו חשיבות לבטל את דירת האורחים. וכתב השעה"צ [ס"ק לו] דכן מוכח בתשובת הרמ"א [סי' קכ], וכן מוכח גם ממה שציין המג"א לסוף סימן שפב בדין הספינה, וכן כתב החזו"א [סי' צ ס"ק לד].

ב] בהגהת יד אפרים פירש בדברי המג"א דכוונתו שבאותו פונדק יש גם אורח נכרי הצריך לשכור ממנו, אבל אם יש נכרי הדר כאן בקביעות אין האורחים אוסרים זה על זה כלל, וכן כתב בקיצור שו"ע [סי' צד סי"ד].

ולדינא החמירו בזה המשנה ברורה והחזו"א. ובשו"ת מנחת יצחק [ח"ד סי נה] כתב דבשעת הדחק יש לסמוך על המקילין בזה [וציין לשו"ת חיים שאל ח"ב סי' כב שגם הוא היקל בזה].

ביאורים והערות

24. התה"ד מצא מקור להיתר דאורח במרדכי [סי' תקז], דישראל שנתארח בעיר אינו אוסר על ישראל הגר בקביעות בעיר. גם הוסיף התה"ד דכל מה שכתבו התוס' [דף עב] לגבי בחורים הדרים בבית בעה"ב כמה סברות להיתר, הוא רק משום שהיו דרים שם דרך קבע יותר מל' יום, אבל אם היו באים רק בדרך אכסנאי פשיטא דכולהו כאורחים. ולענין מה שהביא הביה"ל [ד"ה והוא] מהמג"א [סימן שצא ס"ק ב] נקט שאסור לאורח להוציא מביתו לחצר משום שבעה"ב הקבוע אוסר עליו את החצר, מקורו של המג"א במרדכי המובא בתה"ד הנ"ל, אבל כתב הביה"ל שהאחרונים תמהו על המג"א, וגם הבית מאיר נקט דמותר.

והנה בשו"ת מהרי"ק [סי' מו] ובספר אבן העוזר [סעיף זה] נקטו דאורח שיש לו מקום פיתא לעצמו אוסר, ודלא כפסק התה"ד והשו"ע. אך הבית מאיר האריך לחלוק על ראיותיהם, וכן הסיק לדינא הביה"ל [ד"ה אינו], וציין גם לחידושי הרשב"א [דף עג. סוד"ה הא] גבי מלמד או בחורים הדרים בבית בעה"ב, דאף שדעתו דהבחורים אוסרים על בעה"ב, מ"מ אם ייחד להם את החדרים רק לשעה מסתבר שאינם אוסרים.

25. ולמד מזה הביה"ל [ד"ה קבוע] דאורח בטל לגבי בעה"ב קבוע אף אם אינו דר בבית השייך לאותו בעה"ב אלא בבית אחר, דמ"מ אמרינן דדירת ארעי של האורח לא חשיבא כלל כשיש ברשות הזה דייר קבוע, וכ"כ הגר"ז.

קנין הלכה

מראי מקומות

אורח לשלושים יום

בלשונות הב"י [סוס"י שע] מצינו סתירה מהו השיעור המדוייק להוציאו מגדר אורח לגדר קבוע, שבלשון שהביא מהתה"ד משמע שרק ביותר משלושים יום חשיב קבוע, אך אורח לשלושים יום אכתי הוי עראי, ואילו בסוף דברי הב"י נקט דמשלושים יום ומעלה הוי בגדר קבוע, וכבר הקשה הא"ר קושיא זו. ועיין ביה"ל [ד"ה אלא] שנקט דל' יום הוי בגדר קבע, כדמצינו בכל מקום דבל' יום מיקרי תושב, וכן הוא בד"מ [סי' שפב] ובלבוש [סי' שפד] ובמג"א [סי' שצא ס"ק ב].

אורח שבא ליותר משלושים יום מאימתי הוא אוסר

כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק י] דמי שבא ליריד ליותר משלושים יום אוסר מיד, וכן כתב המשנה ברורה [ס"ק נה]. ובשעה"צ [ס"ק ל] כתב דכן משמע בתוספתא [דין ה],[26] והוסיף שדברי הגר"ז [סעיף י] צ"ע.

אורח שלא שכר את הדירה אלא קיבלה בשאלה

כתב הגר"ז [סעיף ט] שאורח הנמצא יותר משלושים יום אוסר אף אם לא שכר את הדירה אלא קיבלה בשאלה, וכן כתב המשנה ברורה [ס"ק נה].

אורח שאפשר לסלקו בכל שעה

הפוסקים נחלקו באורח השוהה יותר מל' יום אך אפשר לסלקו בכל שעה האם אוסר בחצר:

א] הגר"ז [סעיף ט] והמשנה ברורה [שעה"צ ס"ק כט] נקטו שאינו אוסר בחצר,[27] וכמו שהאריך לעיל הביה"ל [ס"ג ד"ה אינם], וכתב הביה"ל [שם] דכן משמע גם בביאור הגר"א.

ב] החזו"א [סי' צ ס"ק לא] נקט שסברת מצי לסלוקי גרידא אינה מתרת, וכפי שהובא לעיל [סעיף ג].

אורח הרגיל לבוא לפחות משלושים יום

בירושלמי [ריש פרק הדר] איתא דנכרי הרגיל לבוא להתארח, הרי הוא אוסר אף אם בא לפחות משלושים יום, והובא הירושלמי בתום' [דף סט: ד"ה ושלהם] וברא"ש [פ"ו סי' ט], וכן נפסק להלכה [סי' שפד]. וכתב המהרש"ל בתשובה [סי' יח] דכ"ש שישראל הרגיל לבוא אוסר אף אם בא לפחות משלושים יום, ולכן כתב שהישראלים הבאים ליריד לובלין מדי שנה אוסרים אף אם יש שם ישראלים הדרים בקביעות. והנה התשובה ההיא נכתבה לרמ"א, והרמ"א סבר [תשובה סי' קכ] שהישראלים הבאים ליריד לובלין אינם אוסרים כיון שאינם באים לל' יום, וזו כוונת המג"א [ס"ק יב] שציין לתשובת הרש"ל, וכתב ע"ז דמשמע דס"ל לרמ"א דבישראל אפילו רגיל אינו אוסר. [והיינו דדוחק לומר דהרמ"א חולק על הרש"ל בזה שסובר שהרגיל לבוא ליריד ג' פעמים בשנה לא מיקרי רגיל, אלא אף שהוא רגיל אינו אוסר על בעה"ב קבוע הדר שם].

וכתב הבית מאיר [ד"ה אמנם] שהרמ"א חילק בזה בין נכרי לבין ישראל, דבנכרי שיסוד האיסור הוא שמא ילמדו ממעשיו, טעם

ביאורים והערות

26. לכאורה הכוונה לתוספתא פ"ה [הט"ז] וז"ל קסדור הבא לעיר עד ל' יום ה"ז אוסר מיד. אמנם בירושלמי [ריש פרק הדר] הביא ברייתא שאינו אוסר מיד, וחילק בין קסדור שרגיל לבוא לאינו רגיל לבוא, וכפי שנפסק להלכה לקמן [סימן שפד ס"א]. והגר"ז [סעיף י] הביא חילוק זה, ויש לעיין למה התכוין השעה"צ במש"כ שדברי הגר"ז צ"ע.

27. וכתב השעה"צ [שם] שזו כוונת הרמב"ם [פ"ד עירובין הי"ב] שכתב דאורח אינו אוסר לעולם, דמירי במצי לסלוקיה.

זה שייך גם כשאינו בא לל' יום אם הוא רגיל לבוא, אבל בישראל בעינן שייחשב עצמו קבוע בחצר זו כדי לאסור על בני החצר הקבועים, וכל שאינו בא לשלושים יום אינו נקרא בן החצר אף אם הוא רגיל לבוא.

להלכה: המשנה ברורה [ס"ק נו] הביא את שתי הדיעות, ובשעה"צ [ס"ק לג] כתב דיש להקל בזה כיון שאפילו בנכרי דעת הרשב"א [הובא בב"י סי' שפד] להקל ברגיל וכ"ש בישראל, וכן כתב הגר"ז, וכן פסק החזו"א [סי' צ ס"ק לד].

בדברי הט"ז ס"ק י

מה שכתב הט"ז דהעירוב שעירבו לכל השנה מועיל גם לדיורים שניתוספו אח"כ, משום דבסתמא אמרינן דדעת הציבור גם על הנוספים, כבר כתב כן הריטב"א [בדף עט:], ועיין בסי' שסו [ס"ט] שלכתחילה ראוי לומר במפורש שמזכים את העירוב גם לדיורים העתידים לבוא.

בדברי הרמ"א באורחים הבאים למקום שאין בו בעה"ב קבוע

כתב הרמ"א דאורחים הבאים למקום שאין בו בעה"ב קבוע אוסרים זה על זה אף אם אינם באים לל' יום. ולמד זאת בדרכי משה [סוס"י שפב] מהגמ' [דף סה:] במעשה שבאו לפונדק, דמשמע שהוצרכו לערב ביניהם ולשכור מהנכרי אף שסתם הבאים לפונדק אינם באים לל' יום.

וכתב הנשמת אדם דהיינו דוקא באורחים שיש להם קנין בבתיהם, ששכרו את הרשות, אבל אם רק קיבלו את החדרים בשאלה, ויכול המשאיל לסלקם בכל עת אין הם אוסרים.

והביה"ל [ד"ה אוסרים] תמה על זה מסוגיית הגמ' [דף סה:] גבי הנהו דאיקלעו לפונדק ולא היה שם הנכרי בעה"ב וגם לא אחד מאנשי ביתו, וא"כ בודאי לא קנו קנין שכירות בחדרי הפונדק אלא נכנסו בהן באופן שאפשר לסלקם בכל שעה, ואפ"ה אסרו זה על זה.[28]

סימן שעא

סעיף א

מקור הדין של אדם שהניח את ביתו והלך ושבת במקום אחר הוא במשנה דף פו., והובאו [שם] כמה דיעות של תנאים, ולענין הלכה יש להבחין בזה בין ישראל לבין נכרי וכדלהלן:

ישראל שהלך לשבות במקום אחר

הפוסקים נקטו להלכה כר' שמעון שאפילו אם הלך לשבות במקום אחר באותה העיר, והסיח דעתו מלחזור אין הוא אוסר. טעם ההיתר הוא משום דדירה בלי בעלים לא שמה דירה [רש"י דף פו. ד"ה אינו].[29]

ביאורים והערות

28. ולכאורה דברי הביה"ל צ"ב, דהא בגמ' מבואר שרק השוכר ובני ביתו לא היו בחצר אבל המשכיר היה בחצר, ולכאורה המשכיר הוא בעל הפונדק, וא"כ י"ל ששכרו את החדרים ממנו. ועוד דאם נפרש שלא היה שם בעל הפונדק ולא אחד מבאי כוחו שישכיר את הרשות, א"כ יקשה איך נכנסו בלי רשות לחדרי הפונדק, ועל כרחנו לומר שכיון שחדרי הפונדק עומדים להשכרה רשאי כל מי שבא להכנס אליהם על דעת לשלם, וכעין ההיא המובא בגמ' ב"ב [דף פח] בההוא דאייתי קארי, וא"כ יש להם קנין שכירות בחדרים, ואין מכאן סתירה לדברי הנשמ"א דאיירי כשאפשר לסלקם בכל עת.

29. ולענין דירה זו שהיא בלי בעלים אם מותר לטלטל אליה כלים מבית אחר נחלקו הפוסקים:
הגר"ז [סעיף א] התיר, והחזו"א [סי' פט ס"ק ח] כתב לאסור בזה, והוסיף החזו"א דאמנם אין לדירה זו דין בית שאסור להוציא ממנה לחצר, כיון שלשבת זו אינה מקום פיתא, אבל דירה כבית התבן, ולכן מותר להוציא מדירה זו לחצר, אך אסור להכניס לתוכה כלי בית

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתבו הגר"ז [ס"א] והמשנ"ב [ס"ק ב] דמיירי שהלך עם כל בני ביתו. ומבואר מזה שאם נשארו חלק מבני ביתו בבית הרי הם אוסרים.[30]

<u>האם יש חילוק בין הלך לשבות אצל בתו להלך לשבות אצל בנו</u>

בגמרא [דף פו.] אמרו דדוקא הלך לשבות אצל בתו הוי היסח הדעת גמור, אבל בנו לא שמא תתקוטט עמו כלתו. והרמב"ם [פ"ד הי"ג] וכן השו"ע לא חילקו בזה, רק כתבו בכלליות שאם הסיח דעתו ה"ז מותר. וכתב הביה"ל [ד"ה אם] דכיון שכל שאר הראשונים הביאו חילוק זה [הר"ח והרי"ף והסמ"ג והרא"ש והרשב"א והריא"ז] לכן מסתבר שגם הרמב"ם מודה לזה, אלא דנקט מילתא דפסיקא.

<u>הסיח דעתו במפורש</u>

כתב הביה"ל [ד"ה אם] שהחילוק בין בנו לבתו הוא דוקא כשהלך בסתמא, דבזה אמרינן דאצל בתו מן הסתם הסיח דעתו משא"כ אצל בנו, אבל אם הסיח דעתו במפורש כגון ששאלוהו ואמר שאין דעתו לחזור, ה"ז מועיל אף בבנו ובאחר. והחזו"א [סי' פב ס"ק כד] הסיק דכל שהלך הישראל לחצר אחרת באותה העיר צריך להסיח דעתו במפורש מלחזור לביתו, וכל שהלך לעיר אחרת יש להתיר גם בסתמא.

ובמקרה שדעתו היא לחזור בשבת, כתב בעבודת הקודש דהרי הוא אוסר אף כשהלך לעיר אחרת. ומבואר מזה דבכה"ג שדעתו לחזור אין דנים זאת כדירה בלי בעלים.

<u>ישראל שהלך מביתו בשבת</u>

הטור כתב דמיירי שהישראל הלך מביתו מבעוד יום, וכן כתב רש"י [דף מז.], אמנם המג"א [ס"ק א] כתב דנראה שאף אם הלך בשבת אין הוא אוסר,[31] וכעין מה שמבואר להלן [ס"ד] באחד מבני החצר שמת באמצע שבת. המשנ"ב הביא את דבריו בשם יש מי שאומר, אמנם בביה"ל [ד"ה שהניח] האריך לפקפק בזה דכיון שהריטב"א והרשב"א כתבו שאסור גם בההיא דסעיף ד במת בשבת, וכתב הרשב"א הטעם הואיל ונאסר למקצת השבת, טעם זה שייך גם בהלך באמצע שבת אף כשהסיח דעתו במפורש. עוד הביא הביה"ל את דברי הבית מאיר שכתב דיש לחלק בין מת לבין הלך, דהלך בידו לחזור, ויש מקום לדון דאין היסח הדעת גמור אלא בהלך מבעוד יום ולא בהלך בשבת.

ולכן הסיק הביה"ל שאין להקל בישראל שהלך בשבת, ורק בשעת הדחק אפשר לסמוך על המג"א אם הסיח דעתו להדיא.

ביאורים והערות

אחר. [לכאורה דין זה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' (דף פה.) בחורבא, עיין להלן (סי' שעו ס"ג), דלפי רש"י אף שהחורבא אינה אוסרת בחצר, מ"מ אסור להכניס לתוכה, ולפי תוס' ה"ז מותר, אך החזו"א לא כתב לתלות דבריו במחלוקת הנ"ל].

30. יש לעיין אם בני הבית שנשארו אוסרים מצד עצמם, או דכיון שנשארו חלק מבני הבית הוי כמו שבעל הבית עדיין נשאר כאן, ונפק"מ במי שאחד ממשרתיו הוא נכרי, והלכו בני הבית חוץ מאותו משרת, האם צריך לשכור מאותו משרת, או שאפשר לערב עם בעל הבית הזה.

31. אמנם כתב המג"א שבכה"ג שהלך בשבת אם חזר בשבת הרי הוא אוסר, דבזה לא שייך לומר שבת הואיל והותרה הותרה.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>ישראל שהלך מבעוד יום וחזר לביתו בשבת</u>

ישראל שהלך מערב שבת מביתו והסיח דעתו מלחזור ובשבת נמלך וחזר, עיין להלן [סעיף ב] אי אמרינן בזה בשבת הואיל והותרה הותרה.

<u>נכרי שהלך לשבות במקום אחר</u>

במשנה [דף פו.] נחלקו תנאים בנכרי שהלך לשבות בעיר אחרת, ר' יהודה התיר ור' יוסי אסר. ולהלכה פסק הרמב"ם לאסור בזה כר' יוסי, והרא"ש [פרק ח סי' ו] והרשב"א [שו"ת המיוחסות סי' ריד] והסמ"ג פסקו כר' יהודה.

טעמו של ר' יוסי שאסר מבואר במשנה דהוא משום שהנכרי עלול לחזור בו ביום. [ויש לבאר בזה ב' אופנים: א. מתוך שהנכרי עלול לחזור ממילא אין לדון את ביתו כדירה בלא בעלים, אלא הוי דירה שיש לה בעלים. ב. באופן אחר י"ל דגזרו שמא יטעו לטלטל אף לאחר שיבוא הנכרי, כמו שביאר רש"י (דף סב:) בדעת ר"מ].

ובטעמו של ר' יהודה שהתיר גם בנכרי מצינו ב' ביאורים:

א] הרשב"א [עבודת הקודש והובאו דבריו בשעה"צ ס"ק ה] כתב דכיון שמעיקר הדין דירת נכרי לא שמה דירה כלל, ורק רבנן הוא דגזרו משום שמא ילמד הישראל ממעשיו, לא גזרו גזירה זו אלא כשהוא נמצא ולא כשהלך לשבות בעיר אחרת, ומקורו של הרשב"א לטעם זה הוא בגמרא [דף סב:].[32]

ב] המשנ"ב [ס"ק ז] הביא בשם אחרונים שהטעם שאין הנכרי אוסר הוא מאותו הטעם שאין ישראל אוסר כשהלך, דכיון שהסיח דעתו מדירתו הוי כאילו אינו דר שם באותה שבת.[33]

ונמצא שבנכרי שהלך לשבות מחוץ לעיר יש סברא להחמיר טפי מבישראל, ויש סברא להקל טפי מבישראל, דמצד אחד י"ל דנכרי אינו מסיח דעתו לגמרי מלחזור לביתו, ואינו דומה לישראל שאצלו השבת הוא יום של שביתה ומנוחה, וזהו דעתו של ר' יוסי שהחמיר בנכרי ואסר בישראל. ומאידך יש צד קולא בנכרי לעומת ישראל, שבישראל שדירתו דירה מעיקר הדין גזרו גם כשאיננו בעיר, ואילו בנכרי שמן הדין אין דירתו דירה ורק רבנן גזרו בו שמא ילמד ממעשיו, כל שאיננו בעיר לא גזרו, וזה טעמו של ר' יהודה.

<u>להלכה</u>: פסק השו"ע בסתמא כהרמב"ם שנכרי אוסר, והביא די"א שאין הנכרי אוסר, והרמ"א נקט לעיקר כהי"א האלו. וכתב המ"מ שנראה שהרמב"ם לא אסר בנכרי אלא כשהלך למקום קרוב דהיינו מהלך יום אחד, דאם הלך למקום רחוק לא חיישינן שיחזור בשבת [והיינו דלא חיישינן שמא יצא לדרכו חזרה ויגיע בשבת]. וכן פסק השו"ע, ובבאר הגולה ציין דכן איתא בגמרא [דף סב:].[34]

ביאורים והערות

32. בגמ' [שם] ביארו בזה את הטעם להא דאין הנכרי אוסר כאשר הלך לשבות במקום רחוק ואינו יכול לשוב בשבת, והרשב"א הוסיף דאף כשהלך לשבות בעיר קרובה שעלול הוא לבוא בשבת, סובר ר' יהודה דלא גזרו כשאיננו בעיר הזאת.

33. והחזו"א [סי' פב ס"ק כה] תמה על הטעם שכתב המשנ"ב, דכיון דחזינן שר' יוסי אוסר בנכרי משום דאמרינן שאין הוא מסיח דעתו לגמרי, ועלול הוא לחזור, א"כ למה נאמר שר' יהודה חולק על זה, וא"כ מסתבר שלפי ר' יהודה הטעם שהנכרי אינו אוסר הוא כמש"כ הרשב"א, דכיון שמן הדין דירת נכרי ל"ש דירה ורבנן לא גזרו כשאיננו בעיר [אף שלא הסיח דעתו לגמרי מביתו].

34. בגמרא [שם] מבואר שגם ר"מ שהחמיר אף בישראל, לא אסר בנכרי אם לא אתי ביומיה [פירוש שהלך למקום רחוק], ומסתבר שה"ה לר' יוסי אין להחמיר ביותר מזה, ולכן יש להקל כשהלך למקום רחוק דלא אתי ביומיה.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>נכרי שהלך לשבות בחצר אחרת באותה העיר</u>

השו"ע הביא שהרא"ש וסיעתו הקלו אף שהנכרי הלך לשבות בחצר אחרת, ולא רק כשהלך לעיר אחרת, וכן כתב בשלטי הגבורים בשם הריא"ז. אמנם הביה"ל [ד"ה בחצר] הביא שברשב"א [עבודת הקודש] מוכח שלא היקל אלא בעיר אחרת, וכן הביא הב"י מדברי התוספות, וכן משמע בטור. עוד הביא הביה"ל שהבית מאיר כתב דכיון שבנכרי אמרינן שאינו מסיח דעתו א"כ כאשר הוא בחצר אחרת באותה העיר ה"ז כאילו הוא בביתו.

<u>נכרי שרגיל לחזור בשבת לביתו, ונכרי שדעתו לחזור בשבת לביתו</u>

כתב הט"ז [ס"ק א] והביאו המשנה ברורה [ס"ק ה], שאם הנכרי רגיל לחזור לביתו באותו היום, הרי הוא אוסר אף לפי תום' והרא"ש וסיעתם, והשו"ע מיירי שהלך ע"ד לשבות כל השבת.[35] ועיין בהערה מה שהעירו האחרונים בפשט דברי הט"ז.

החזו"א [סי' פב ס"ק כד] דן בתחילה אף לגבי נכרי שדעתו לחזור ביומו אולי אינו אוסר, שהרי בכל גוונא אנו דנים את הנכרי כספק עתיד לבוא, שאין אצלו היסח דעת גמור, אך ציין החזו"א שהט"ז אסר בזה, וכן הסיק החזו"א דכיון שדעתו לבוא לביתו בשבת, ואם תזדמן לו סעודה יאכלנה בביתו, נמצא שביתו הוא מקום פיתא שלו והרי הוא אוסר.

<u>נכרי שהלך והסיח דעתו מביתו ולבסוף נמלך וחזר</u>

דין נכרי שהלך והסיח דעתו ולבסוף נמלך וחזר יבואר בס"ד בסעיף הבא.

<u>סעיף ב</u>

<u>ישראל שהניח ביתו והלך לשבות במקום אחר ואח"כ חזר בשבת</u>

הראשונים והפוסקים נחלקו בדין ישראל שהניח את ביתו ואח"כ נמלך וחזר בשבת:

א] תום' [דף סה: ד"ה דאתא] והרא"ש [סימן ו] והראב"ד [הובא בחידושי הרשב"א] והרשב"א והמ"מ [פ"ד הי"ג] נקטו דאמרינן בזה בשבת הואיל והותרה הותרה, [אף שמבואר בגמ' (דף סה:) דאם בא גוי בשבת הרי הוא אוסר, כתב הרא"ש שגוי שאני הואיל ולא הסיח דעתו לגמרי ועתיד הוא לבוא], וכן פסק השו"ע.

ב] הריטב"א [דף פו.] וכן הרא"ש [בשם י"א] והגר"א [ס"ק ב] וכן במשמעות החזו"א [סי' פח ס"ק ב] נוקטים דלא אמרינן בזה הואיל והותרה הותרה, וראיה מדין מי שביטל רשותו ואח"כ חזר בו והוציא במזיד, שהעירוב בטל, וכן הביאו ראיה מגוי שבא בשבת.[36]

ביאורים והערות

35. לכאורה פשוט שגם בישראל הדין כן שאם רגיל לחזור באותו יום הרי הוא אוסר, אלא שבישראל אין זה כ"כ שכיח. ובעיקר דברי הט"ז הנ"ל שאסר בנכרי הרגיל לחזור לביתו, עיין שם שהביא ראיה לדבריו מהרמ"א [סי' שסה ס"ז] שכתב דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא אם הלחיים או המחיצה המפרידים בין המבואות עומדים להתקיים כל השבת, אבל אם היו עומדים להיות נסתרים ע"י הנכרים לא אמרינן הואיל והותרה הותרה. [ועיי"ש במג"א שפירש דמיירי שקרוב לודאי שהנכרים יעשו כן]. ועיין בתו"ש [ס"ק ז] ובפמ"ג [מ"ז ס"ק א] שהתקשו בדברי הט"ז, דהא בסי שסה רק אמרו שבכה"ג שרגילות הוא שהנכרים סותרים את המחיצה ל"א הואיל והותרה הותרה, ולכן משעה שהנכרים סתרו את הלחיים נאסרו המבואות, אבל כל זמן שהלחיים עומדים אין המבואות אסורים, ואילו הכא משמע דאם הנכרי רגיל לחזור לביתו הרי הוא אוסר גם קודם שחזר. אמנם דברי הט"ז בהמשך דבריו מבוארים, דבנכרי דבדרך כלל אף אם הסיח דעתו יש לנו ספק אם יחזור, היקל הרמ"א כר' יהודה שגם נכרי אינו אוסר, ודוקא כל זמן שעדיין לא חזר, אך אם חזר הרי הגוי אוסר ולא אמרינן בזה שבת הואיל והותרה הותרה.

36. לגבי הראיה מגוי שבא בשבת כבר הבאנו מש"כ בתוס' [דף סה:] ובראי"ש דשאני התם שהגוי היה עומד לבוא, ולגבי הראיה מביטול

קנין הלכה

מראי מקומות

ולא נתפרש בריטב"א וברא"ש ובהגר"א טעם האוסרים. והחזו"א [פ"ח ס"ק ב] כתב דהריטב"א וסיעתו סוברים דבכל מקרה שההיתר נוצר ע"י מעשה של אדם לא אמרינן הואיל והותרה כיון שבידו לאסור בכל שעה. [ואילו התום' והרא"ש סוברים שהכל תלוי בדרגת השכיחות שהעירוב יחזור ויאסור, ואם אין זה שכיח, וכגון בישראל שהלך לשבות במקום אחר, אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה].

<u>להלכה</u>: עיין בביה"ל [ד"ה ואחר] שהביא את דעת הגר"א שהחמיר בזה, דל"א בכה"ג שבת הואיל והותרה הותרה, וכתב דלכן יש להחמיר אם לא בשעת הדחק.[37]

<u>נכרי שהסיח דעתו מביתו ונמלך וחזר בשבת</u>

כתב הט"ז [ס"ק א] דאם נראה בבירור בערב שבת שהנכרי לא יבוא בשבת אלא הסיח דעתו, ואח"כ נמלך ובא בשבת, אמרינן בזה שבת הואיל והותרה הותרה. אמנם הרבה אחרונים חלוקים עליו [בית מאיר, חמד משה, תוספת שבת וק"נ] ונקטו דדוקא בישראל שהשבת הוא עבורו יום מנוחה אמרינן דאם הלך לשבות במקום אחר ה"ז היסח הדעת גמור, אך בנכרי לא אמרינן הכי, ולכן בכל מקרה שאנו רואים בסוף שהנכרי חזר לביתו, אמרינן דהוכיח סופו על תחילתו וכבר בבין השמשות היה דעתו לבוא.[38] וכתב בשער הציון [ס"ק ו] דאם אכן אנו יודעים בעצמנו שאכן הנכרי הסיח דעתו מביתו, ומה שחזר בו אח"כ הוא משום שאירע שנמלך, יש מקום לומר שדינו כישראל ואמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, אמנם כיון שהתו"ש מצדד לומר שלא חילקו בזה חז"ל ואסרו בכל גווני, הואיל וברוב המקרים אין לו החלטה גמורה לעזוב את ביתו, ועוד שעיקר דין שבת הואיל והותרה הותרה בציור זה שנוי במחלוקת וכפי שהובא לעיל בתחילת הסעיף, [והביה"ל הסיק מהאי טעמא שגם בישראל אין להקל אם לא בשעת הדחק], לכן יש להחמיר בנכרי בכל ענין.

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין הוא בברייתא דף ע:, וכתבו הראשונים דמה שנקטו הברייתא לשון "אחד מן השוק" הכוונה בזה לומר שאותו אדם

ביאורים והערות

רשות שחזר והוציא, כתב הרשב"א דכיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה שלא הסיח דעתו מלבוא. והגר"א הביא ראיה נוספת מהגמ' [דף ע:] המובאת להלן [סעיף ג], ועיין מה שיתבאר בזה להלן [ס"ג].

37. ועיין בביה"ל שציין לראיית הגר"א מהגמ' [דף ע:] באחד מן השוק שהיה לו בית בחצר זו ומת משחשיכה, והוריש את ביתו לאחד מן החצר הרי הלה אוסר, ול"א בזה הואיל והותרה הותרה. וכתב הביה"ל שלפי המג"א [ס"ק ה] א"ש, וכוונתו למש"כ המג"א [שם] לחלק בין מי שהיה דר כאן והלך והסיח דעתו, שזו עקירה גמורה ואמרינן בזה הואיל והותרה, משא"כ בציור הנ"ל שירש באמצע השבת ולא הסיח דעתו בפועל על ידי הליכה מהמקום. וסיים הביה"ל דצ"ל שהגר"א לא קיבל את סברת המג"א. והחזו"א [סי' פח ס"ק ד] תמה על הביה"ל דהגר"א והמג"א איירי בשני מקרים חלוקים, ואין דברי המג"א שייכים בציור שממנו הביא הגר"א ראיה. ונראה שדברי המג"א מתייחסים לציור שאחד מבני החצר מת מבעוד יום והוריש את רשותו לאחד מן השוק, ובא היורש בשבת, שבזה אכן ל"א שהיורש הסיח דעתו בכניסת השבת מלבוא לבית הזה, די"ל דרק לא הספיק לבוא, ולכן ל"א בזה שבת הואיל והותרה הותרה, משא"כ הגר"א איירי באחד מן השוק שיש לו בית דירה בחצר ומת משחשיכה והניח רשותו לאחד מבני החצר, דבכה"ג בודאי הסיח המוריש את דעתו מהבית הזה, שהרי אינו דר כאן אלא במקום אחר, ודמי למי שהניח את ביתו והלך, ואפ"ה לא אמרינן בזה שבת הואיל והותרה הותרה, ולכן למד מזה הגר"א לאסור.

38. ועיין בדברי רבינו יהונתן [על המשנה דף כח בדפי הרי"ף] שכתב דרק על אמירת ישראל יש לסמוך ששארית ישראל לא ידברו כזב, משא"כ גוי אשר פיהם דיבר שוא, וכ"כ הנתיב חיים. ועיין במשנה ברורה [סי' שפג ס"ק ד] שכתב דגם באופן שהנכרי הולך לשבות במקום רחוק יותר ממהלך יום אחד, מ"מ אם חזינן שבא בשבת ה"ז ראיה שיצא לדרכו מערב שבת ואיגלאי שבזמן ביה"ש לא היתה דעתו מסולקת מביתו, ואין בזה דין הותרה.

לא עירב עם בני החצר [משא"כ אחד מבני החצר רגילות הוא שמערב עם בני החצר].

ולא נתפרש בברייתא אם אותו אחד מן השוק [שמת אחר כניסת השבת] אוסר בחצר, או דמחמת שאין הוא דר כאן אין הוא אוסר, ונחלקו בזה הראשונים והפוסקים:

א] רש"י [דף ע: ד"ה ואחד] כתב שהיה לאותו אחד מן השוק בית דירה בחצר, ודייק מזה המג"א [ס"ק ד] שרש"י סובר שאותו אחד מן השוק אוסר בחצר. [ועיין ברש"י לעיל מינה (ד"ה מבעוד יום), לגבי אחד מן השוק שירש בית בחצר, שכתב דאף שאינו דר כאן אוסר כדין בית התבן למאן דס"ל דאוסר]. גם תוס' [שם ד"ה אחד] כתבו שאותו מן השוק אוסר, [וגם הם כתבו שאיסורו הוא מדין בית התבן וכמאן דס"ל (דף עב:) דבית התבן אוסר]. ומכח זה נקט המג"א שאותו מן השוק אוסר, וגם לא אמרינן דהסיח דעתו עד שייחשב דירה בלא בעלים, ולכן כתב המג"א דלא שייך להקשות כאן דנימא שבת הואיל והותרה הותרה, דאדרבה, בכניסת שבת היתה החצר אסורה מחמת שלא עירב.

ב] והב"ח נקט שאותו אחד מן השוק לא אסר בחצר, כיון שהוא דירה בלי בעלים והסכים עמו הגר"א [ס"ק ב], ולכן הקשה הב"ח דכיון שבזמן כניסת השבת לא אסר, א"כ נימא שבת הואיל והותרה הותרה ויהא היתר אף כשמת והיורש בא לגור בבית בשבת.[39] והגר"א הסכים לקושיא זו והסיק דל"א בכה"ג שבת הואיל והותרה הותרה וכדלעיל [סעיף ב].

<u>האם שייך שאחד מן השוק יערב דירה שאינו דר בה</u>

בתוס' [דף ע: ד"ה אחד] מבואר שאותו אחד מן השוק שיש לו בית בחצר והוא אוסר על בני החצר אף שאינו דר בבית [וכמאן דס"ל דבית התבן אוסר], יכול גם לערב עמם את ביתו ואז לא יאסור. ויש בזה חידוש דכיון שעירוב משום דירה ואמרינן דכאילו כולם דרים בבית שבו הונח העירוב, היה מקום לדון דאין זה שייך במי שאינו דר כאן.

ובהערות שבסוף שונה הלכות כתב בזה שאין הכוונה לעירוב, שזה באמת אינו שייך בכה"ג, אלא הכוונה לשיתוף שזה מועיל גם לרשות כזו, וכמו שמועיל שיתוף לקרפף שאינו מוקף לדירה.

ולפי המג"א [ס"ק ד] דאותו אחד מן השוק אוסר בבית זה כדין בית דירה, ואולי כוונתו שמגיע לבית זה מפעם לפעם וסועד בו, א"ש בפשיטות הא דמהני בזה עירוב, שהרי דיינינן ליה כאילו דר כאן.

<u>מת המוריש מבעוד יום</u>

בדין זה נתחדש דאף שהיורש הדר בבית אחר עירב עם בני החצר קודם שמת המוריש, מ"מ מאחר שמת המוריש מבעוד יום, וזכה בן החצר בביתו קודם זמן חלות העירוב, מתרחב העירוב שלו וכולל גם את הבית הנוסף [ומשמע מזה דסגי בגרוגרת אחת לערב את שני הבתים], כן כתב הב"י בזה בשם הרשב"א [עבודת הקודש שער ד ס"ז] והמ"מ [פ"ב ה"ז], והובא במשנה ברורה [ס"ק יא].

ביאורים והערות

39. והט"ז [ס"ק ד] כתב על קושיא זו של הב"ח דלא דק, שהרי בכניסת השבת לא הותר, שהרי לא היה כאן עירוב. והגר"א חלק על הט"ז, דס"ל כהב"ח שאותו אחד מן השוק לא אסר כלל כיון שהיה בגדר דירה בלי בעלים, ולכן אף שלא עירב עמהם מ"מ החצר היתה מותרת בזמן כניסת השבת.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>מת המוריש בשבת</u>

במקרה שהמוריש מת בשבת כתבו הפוסקים לחלק בין שני מקרים:

א] אם המוריש עירב עם בני החצר, אף שעתה מת ואין ביתו שייך לו מ"מ החצר מותרת, וכתב רש"י [דף ע: ד"ה משחשיכה] שהוא משום שהותר למקצת השבת.

ב] אם המוריש לא עירב עם בני החצר ומת, החצר אסורה. ואף שהיורש דר בחצר ועירב את ביתו עם שאר בני החצר, מ"מ לא הועיל עירובו לבית מורישו, שבזמן ביה"ש היה חי.[40]

<u>בקושיית הב"ח דנימא שבת הואיל והותרה הותרה</u>

עיין לעיל [תחילת סעיף זה] שהבאנו שהב"ח נקט שהמוריש מן השוק שלא עירב עמהם ומת בשבת לא אסר עליהם כיון שדירתו כדירה בלא בעלים, ולכן הקשה דגם כשמת נימא דשבת הואיל והותרה הותרה. והט"ז [ס"ק ד] והמג"א [ס"ק ד] כתבו דלא שייך כאן הותרה שהרי המוריש אסר בכניסת השבת, שהרי לא עירב עמהם. והגר"א תמה עליהם והצדיק את הב"י, דהרי דירתו של המוריש הוא כדיור בלי בעלים, דדר הוא במקום אחר. [ומדברי המג"א נראה שהוא פירש דלדידן דנקטינן שבית התבן אינו אוסר, צ"ל דמיירי שהוא דר לפעמים בבית זה ולכן הוא אוסר].

והנה המג"א [להלן סעיף ד ס"ק ה] גבי אחד מן החצר שמת מבעוד יום והוריש את ביתו לאדם מן השוק, דאיתא שם שאם הלה בא בשבת הוא אוסר, כתב סברא אחרת להא דלא אמרינן הותרה באדם זה, שבכניסת השבת לא אסר. וכתב המג"א דיש לחלק בין מי שהיה דר בחצר והלך לשבות במקום אחר, דמעתה הוי ביתו כדירה בלי בעלים הואיל והסיח דעתו, ואמרינן בו שבת הואיל והותרה הותרה ולכן אינו אוסר אף אם נמלך וחזר בשבת, ובין מי שלא היה דר כאן וירש את הדירה, דאצלו אין היסח הדעת כ"כ, ולכן אם בא לדור כאן הרי הוא אוסר. והביה"ל [ד"ה ואם] כתב שסברא זו של המג"א [ס"ק ה] היא תירוץ נוסף לקושיית הב"ח הנ"ל שהקשה במוריש מן השוק דנימא הותרה.

והחזו"א [סי' פח ס"ק ד] כתב דסברת המג"א [ס"ק ה] לא שייכא בסעיף זה כלל, דבסעיף ה מיירי באדם מן השוק שירש קודם השבת דירה בחצר, שאין כאן היסח הדעת גמור מדירה זו, דאפשר שלא הספיק להגיע קודם השבת, ולכן כשבא בשבת לדור אוסר, [משא"כ במי שהיה גר בחצר והלך לשבות במקום אחר, שהסיח דעתו והו"ל דירה בלא בעלים], אך כאן שהמוריש הוא אדם מן השוק, דהיינו שהוא דר בקביעות במקום אחר ולא בחצר זו, בזה יש היסח הדעת גמור מדירתו בחצר זו, ולכן שפיר הקשה הב"ח דנימא שבת הואיל והותרה הותרה.

ביאורים והערות

40. ולהלן [סעיף ד] תובא מחלוקת הרא"ש עם הרשב"א והריטב"א במי שיש לו בית בחצר ובני החצר עירבו והוא לא עירב עמהם, ומת בשבת והיורש גר בריחוק מקום, באופן שבית זה שלא נתן חלק בעירוב נהפך להיות דירה בלא בעלים, שדעת הרא"ש שמעתה החצר מותרת, דאף שבכניסת השבת היתה אסורה מחמת הבית ולא עירב, מ"מ משעה שמת הותרה החצר [ולא ס"ל להרא"ש דאמרינן בשבת הואיל ונאסרה נאסרה], והרשב"א והריטב"א סוברים דכיון שבזמן כניסת השבת היתה החצר אסורה אין בה תוספת וניתרת כשמת. ומעתה לפי הרא"ש הסובר דאם הבית נשאר כדירה בלי בעלים הרי הוא מותר, צ"ל דמה שנאסר בסעיף זה כשמת המוריש הוא משום דירתו של היורש שהוא דר בחצר, וסובר הרא"ש [פ"ו סי' טז] דאף אם לא בא לסעוד בבית שירש, מ"מ הוא דר בחצר זו וה"ז בגדר דירה שיש לה בעלים, וכ"כ המשנה ברורה [ס"ק יב]. ולפי הרשב"א והריטב"א אין צריך לסברא זו, דכל שבכניסת השבת היתה החצר אסורה משם המוריש שלא עירב, נשארה באיסורה גם כשמת.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ד

גם סעיף זה מקורו בדף ע: ויש בו כמה הלכות:

א] אחד מן החצר שמת בשבת [ולא הניח בני בית בביתו]:[41]

א. אם עירב מבעוד יום עם בני החצר ונכנסה שבת וחל העירוב ואח"כ מת, אמרינן בזה בשבת הואיל והותרה הותרה [ולכן אף אם הוריש את ביתו לאחד מן השוק והלה בא בשבת אין הוא אוסר].

ב. אם לא עירב מבעוד יום עם שאר בני החצר [שעירבו ביניהם] ונכנסה שבת כשהחצר אסורה, ואח"כ מת וירשו אחד מן השוק, נחלקו בזה הראשונים:

הרא"ש והטור סוברים דבשעה שמת הותרה החצר, שהרי דירתו של זה שמת נתבטלה [שהרי שאר השכנים עירבו ביניהם], והאדם מן השוק אינו אוסר כל זמן שלא בא לגור כאן.[42]

והרשב"א והריטב"א סוברים דכיון שנכנסה שבת באיסור, שאין החצר מעורבת שוב אינה ניתרת אף שמת האוסר שלא עירב עמהם. ולשיטתם החצר אסורה אף קודם שבא האדם מן השוק לדור כאן.[43]

והשו"ע פסק בזה כהרא"ש, ולכן כתב שהאדם מן השוק אינו אוסר כל זמן שלא בא לדור כאן, ואחר שבא לדור הוא אוסר.[44] והביה"ל [ד"ה כל] הביא את שיטת הרשב"א והריטב"א, והביא דמשמע שדעת הגאון ג"כ נוטה כן, וסיים דלכן למעשה צריך עיון.

ביאורים והערות

41. שאם נשארו בני ביתו בבית ה"ז כאילו לא מת, דנשאר ביתו כדירה שיש לה בעלים.

42. הטעם שאין האדם מן השוק אוסר כל זמן שלא בא לגור בחצר, הוא משום שאינו דר כאן והו"ל כדירה בלא בעלים, ואף שהמג"א [ס"ק ה] כתב שבאדם זה שירש את הדירה קודם השבת אין היסח הדעת גמור, ואינו דומה לבן חצר שהלך לשבות אצל בתו, היינו לענין שאין כאן היסח הדעת גמור שנאמר מכוחו דשבת הואיל והותרה הותרה שלא יאסור אף אחרי שבא לדור, אבל כל זמן שעדיין לא בא אין הוא אוסר כיון שמעולם לא דר כאן, לכן הוי בינתיים כדירה בלא בעלים. [ומאידך גיסא גם אינו דומה לבן חצר שהלך לשבות אצל בנו באותה העיר שאין כאן היסח הדעת גמור ולכן הוא אוסר אף לפני שחזר בשבת, דהתם כיון שהוא כבר דר בחצר והלך ממנה למקום שאין לו היסח הדעת גמור, הרי זה כאילו לא הלך כלל והוי כל הזמן דירה שיש לה בעלים, משא"כ במי שירש דירה מבעוד יום, כל זמן שלא בא לדור בחצר עדיין אינו דר בה, והו"ל דירה בלא בעלים, כן כתב החזו"א (סי' פח ס"ק ד)].

ונמצא שאדם זה מן השוק שירש דירה בחצר זו, יש בו צד חומרא וצד קולא לעומת בן חצר שהלך לשבות במקום אחר, צד חומרא שאין אצלו היסח הדעת גמור מלדור בחצר זו, ולכן [כשירש את הדירה מבעוד יום] לא אמרינן בו הואיל והותרה הותרה, וכשבא לדור כאן אפילו באמצע השבת הרי הוא אוסר, וצד קולא דאף שאין אצלו היסח הדעת גמור, מ"מ כל זמן שלא בא לדור אין הוא אוסר [משא"כ בן חצר שהלך לשבות באופן שאין אצלו היסח הדעת גמור כגון אצל בנו הוא אוסר גם כל זמן שלא חזר, וכנ"ל].

43. לשון הרשב"א והריטב"א היא דהואיל ונאסרה שבת נאסרה, והחזו"א [סי' פח ס"ק ה] כתב שאין סברא כזו שהואיל ונאסרה נאסרה, שהרי מקום שהוקף מחיצות בשבת מותר לטלטל בו [כמבואר בדף כ.], אלא שענייני דיורין נקבעים לפי כניסת השבת, וכיון שבכניסת השבת היה המוריש חי ולא עירב עמהם, הרי זה אסור לכל השבת אף שמת.

ועיין לעיל [סעיף א] שהובאו דברי המג"א [ס"ק א] שכתב דמי שלא עירב עם בני החצר, והלך באמצע שבת לשבות באופן שיש היסח הדעת גמור, ה"ז מותר. וכתב הבית מאיר שדבריו הם דלא כשיטות הרשב"א והריטב"א האלו הסוברים שכיון שנאסר בתחילת שבת אין היתר בזה שילך אח"כ.

44. ולא שייך לומר כאן הואיל והותרה הותרה, שהרי בזמן כניסת השבת החצר היתה אסורה מכח המוריש שהיה עדיין חי ולא עירב עמהם, כך כתב רע"א. [והמג"א (ס"ק ה) כתב הטעם משום שאותו אחד מן השוק שירש לא הסיח דעתו לגמרי מהבית, ורע"א תמה ע"ז דעל כרחו הסיח דעתו שהרי בכניסת השבת היה הבית שייך למוריש, ורק בסוף הסעיף שהמוריש מת מבעוד יום, בזה שייך שפיר להקשות דנימא הותרה שהרי היורש מן השוק אינו אוסר כל זמן שלא בא לדור, ושייך שפיר תירוץ המג"א דאין אצל יורש זה היסח הדעת גמור].

ג. אם לא עירב המוריש מבעוד יום עם בני החצר ונכנסה שבת, ואח"כ מת וירש אחד מבני החצר, בזה לכו"ע החצר אסורה. ואף לפי הרא"ש הסובר שמצד המוריש אין כאן איסור הואיל ומת, מ"מ יש איסור מצד היורש שהרי זה כאילו הוא דר גם בבית שירש, דאף שלא נכנס לגור בו מ"מ כיון שהוא דר בחצר זו הרי זה כדר שם [כן כתב הרא"ש].[45] ולהרשב"א והריטב"א הנ"ל האיסור מצד המוריש, דכל שנכנס שבת באיסור ה"ז אסור.

ד. והוסיף הרא"ש [פ"ו סי' טז] דין נוסף שאם היורש דר עם המוריש באותו בית והוא עירב עם בני החצר, החצר מותרת, דבני ביתו של אדם יכולים לערב שלא מדעתו [וכמבואר לעיל סי' שסז].

ב] אחד מן החצר שמת מבעוד יום וירשו אדם מן השוק שלא עירב עמהם, אין הוא אוסר כל זמן שלא בא לדור [כיון שלא היה גר כאן מעולם], ומשעה שהוא בא לגור הרי הוא אוסר.[46] ואם היורש הוא אחד מבני החצר שעירב עמהם, נכלל גם הבית שירש בעירוב זה כמבואר לעיל [סעיף ג].

סעיף ה

מקור הדין של גר שמת הוא בברייתא דף ע:-עא., וכתב רש"י [ד"ה משחשיכה] דמיירי שעירבו הישראל והגוי. ונאמרו בה שני דינים:

א. אם מת הגר מבעוד יום וזכה ישראל אחר בנכסיו אחרי שנכנסה שבת, ובא הישראל האחר לדור בבית הרי זה נאסר, ולא אמרינן בזה דשבת הואיל והותרה הותרה, כיון שרשות ההפקר הזו היתה תלויה ועומדת, שהרי היה לישראל האחר כח לזכות בנכסים מבעוד יום,[47] ויכול הזוכה מן ההפקר לבטל רשותו לשאר בני החצר, כשם שיורש יכול לבטל רשותו, [עיין סימן שפא ס"ו].

ב. אם מת הגוי משחשיכה וחל כבר העירוב וזכה אחר בביתו, אינו אוסר דשבת הואיל והותרה הותרה.

סעיף ו

מקור הדין שהגוסס אוסר ושאפשר לערב עמו הוא בתוספתא פ"ה הט"ז, הובאה ברמב"ם [פ"ד הי"ב].

גוסס שמת בשבת

בתום' [דף סו. ד"ה דאתא] הובאה הגה"ה בשם מהר"ם מרוטנבורג דמתוך שלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא במקום שיכול העירוב להתקיים בכל השבת, לכן אם אחד מבני החצר היה גוסס בשעה שעירבו, בטל העירוב הואיל ורוב גוססים למיתה

ביאורים והערות

45. ואף שהיורש עירב עם בני החצר אין עירובו כולל את הבית שירש, הואיל ובכניסת השבת עדיין היה המוריש חי.

46. והא דלא אמרינן בזה הואיל והותרה הותרה, כתב המג"א [ס"ק ה] משום שאדם זה שירש מבעוד יום לא הסיח דעתו מדירה זו, ולא דמי למי שהיה דר כאן והלך לשבות במקום אחר. והסכים רע"א לסברא זו, והובא בביה"ל [ד"ה והוא].

47. וכתבו הפמ"ג [א"א ס"ק ז] ורע"א [בשו"ע או"ח סי' שלט] על המג"א [ס"ק ל] דמכאן מוכח שמותר לזכות מן ההפקר בשבת, שאם היה בזה איסור לא מסתבר לומר שרשות ההפקר תלויה ועומדת, דאטו חשודים ישראל לעבור איסורים. [וציין רע"א (שם) שהדברים הנ"ל הם דלא כמש"כ בספר עצי אלמוגים (סימן זה ס"ק יב) שיש איסור לזכות בנכסים האלו, ולמד מכאן שקנין שנעשה בשבת באיסור חל, כמו שנתבאר (בשו"ע חו"מ סי' קצה). והפמ"ג ורע"א סוברים שזכייה מן ההפקר אינה בכלל איסור מקח וממכר, כיון שאין בה מקנה רק קונה אין זה צורת מקח].

קנין הלכה

מראי מקומות

אינו ראוי להתקיים.[48] ופירש המג"א [ס"ק ח] דכוונת המהר"ם הוא דכאשר מת בשבת בטל העירוב, אך כל זמן שלא מת, העירוב קיים, כמבואר בתוספתא הנ"ל. [וזו גם כוונת המהר"ם, שהרי טעמו רק דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה].
ומה שכתב המהר"ם שהעירוב בטל, הכוונה במקרה שלא נשארו בביתו של המת בני בית אחרים, ובאופן שירש אותו אחד מבני החצר או שירשו אחד מהשוק ובא בשבת לדור כאן, שהאיסור הוא מחמת היורש שזכה בבית הזה והוא לא עירב את הבית הזה עם שאר בני החצר, וכמבואר לעיל [סעיפים ג-ד], כך כתב המשנה ברורה [ס"ק לח] בשם האחרונים.
והביה"ל [ד"ה אחד] הביא שבספר עצי אלמוגים כתב שלענין דינא יש לפקפק על חומרא זו של המהר"ם, שהרי מסתימת כל הראשונים והפוסקים [לעיל סעיפים ג-ה] שעסקו בדין מת בשבת ולא כתבו שאם היה גוסס מע"ש בטל העירוב כשמת, נראה דלא ס"ל הכי. וכתב הביה"ל דנראה שבשעת הדחק יש לסמוך על זה.

כתב החזו"א [סי' פח ס"ק ב] דנידון זה אם אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה לגבי גוסס תלוי בעיקר הסברא בדין זה של הותרה, וכפי שנתבאר לעיל [סעיף ב], שאם הוא כשיטת תוס' [דף סו] והרא"ש שהכל תלוי עד כמה שכיח הוא שהמצב של ההיתר יתקיים, וכתבו שנכרי שהלך מביתו עלול לחזור ולכן ל"א בזה הותרה, א"כ גם בגוסס עלול הוא למות, ומסתבר שאין לומר בזה הותרה, אך אם הסברא בזה היא כמו שביאר הריטב"א שכל שההיתר בא מחמת מעשה אדם ובידו לבטל מעשהו ולאסור בכל שעה לא אמרינן בזה הותרה,[49] א"כ לגבי גוסס שאין הדבר בידו י"ל דאמרינן הותרה.

<u>דין גוסס בעירוב שחונח לכמה שבתות</u>

בסימן שעד [ס"א] נתבאר דין מחודש בסוגיא זו של שבת הואיל והותרה התורה, שאם עירבו לכל השנה או לחלק מהשנה וכבר חל העירוב לשבת אחת, ובשבת הבאה היה העירוב פסול בזמן כניסת השבת, גם בזה אמרינן הואיל והותרה הותרה, כיון שהותרה לשבת הקודמת, ולכן אם עירבו דרך הפתח בשבת זה, וקודם שבת הבאה נסתם הפתח, אמרינן בזה דשבת הואיל והותרה הותרה, ולכן אם חזר הפתח ונפתח בשבת חזר העירוב להכשרו.
וע"פ זה כתב המשנה ברורה [ס"ק לג] דה"נ אם חל העירוב בשבת הקודמת, וקודם שבת הבאה נעשה גוסס, ונכנסה שבת בעודו גוסס, אמרינן בזה דין הותרה.[50]

ביאורים והערות

48. קצ"ע למה הוצרכו לבא דרוב גוססים למיתה, דהא לענין שלא נימא הותרה, סגי בזה שההיתר תלוי ועומד בזמן כניסת השבת, וסגי בספק. [וממילא לא תקשה קושיית המחה"ש שהובאה בשעה"צ [ס"ק כה] כי דיש גסיסה שנמשכת ג' ימים, ועיי"ש בתירוצו, ולכאורה א"צ לזה, דנהי דלפעמים נמשכת הגסיסה ג' ימים מ"מ יתכן שימות בשבת ונמצא שהעירוב תלוי ועומד ואין אומרים בזה הותרה]. ואולי אמרו כן לרווחא דמילתא, שאינו כסתם חולי שרוב חולים לחיים ואמרינן בזה הותרה.
49. ובזה ביאר החזו"א [שם] את דעת הריטב"א [שהגר"א פסק כן] דישראל שהלך לשבות אצל בתו ואח"כ נמלך וחזר, בטל העירוב ול"א הותרה, והביא כהטעם הנ"ל שבידו כל שעה לחזור בו.
50. ולכאורה כוונת המשנ"ב לומר דמטעם זה נשאר העירוב בהכשרו אף אם מת בשבת. ויש ליתן את הדעת שציור של סי' שעד הנ"ל והציור של המשנ"ב חלוקים זה מזה בשני דברים, דבציור של סי' שעד בזמן כניסת השבת השנייה העירוב פסול שהרי הפתח סתום, ודין הותרה נאמר להכשיר את העירוב לכשיפתח הפתח בשבת, [דאף שבעלמא אין עירוב חל בשבת, הכא שאני מדין הותרה] ובציור של המשנ"ב בזמן כניסת השבת הבאה העירוב עדיין כשר שהרי הוא עדיין חי, והנידון של הותרה הוא להכשירו אחר שמת, ודימה המשנה ברורה את שני הדינים זה לזה, וצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שעב

סעיף א

מקור הדין שגגות וחצרות וקרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם. הוא במשנה דף פט., וכתב רש"י הטעם משום שאין תשמישם תדיר ומיוחד, ובברייתא [דף צא:] נתפרש שגם מבוי דינו כן. [וקרפף היינו כשאינו יותר מבית סאתיים, דביותר מבית סאתיים דינו ככרמלית אם לא הוקף לדירה].

<u>טלטול מבית של ראובן לקרפף של ראובן</u>

הראשונים נחלקו אם מותר לטלטל מבית לקרפף שלא הוקף לדירה [שאינו יותר מבית סאתיים] השייך לבעל הבית:

א. רש"י [דף כג: ד"ה כדתנן] ותוס' [סוף דף עו: ד"ה ובלבד] אסרו, וכן הוא ברא"ש [פרק שני סי' ב].

ב. הרמב"ם [פ"ג הי"ח וה"כ] וכן הרא"ה והריטב"א התירו. ומטעם זה כתב הרמב"ם שאם הקרפף שייך לאדם אחר ועירבו ביניהם, מותר לטלטל מזה לזה.

עיין מג"א [ס"ק א] שהקשה מהגמרא [דף כג:] דמשמע להדיא שיש בזה איסור.[51] ועיין ביה"ל [ד"ה או] שהביא שהחמד משה ועוד אחרונים כתבו לתרץ, שהגמרא איירי לפי רבנן דר"ש הסוברים דגגות וחצירות הוו רשויות חלוקות שאסור לטלטל מגג של ראובן לגג של שמעון, ולכן גם בית וקרפף דידיה הוו רשויות חלוקות.

<u>להלכה</u>: השו"ע [סי' שנח ס"י] כתב לאסור בזה, ועיי"ש במג"א [ס"ק יב], וכתב הבית מאיר דאמנם יש להחמיר לכתחילה אך בשעת הדחק נראה דיש לסמוך להקל, וכך הביא החזו"א [סי' פח ס"ק כו].

<u>באיזה שעה קונה הכלי שביתה</u>

בחידושי הרשב"א והריטב"א [דף צט:] מבואר דגשמים שירדו בשבת על הגג ולא היו על גביו בכניסת השבת, מיקרו גשמים שלא שבתו בגג. ומבואר מזה לכאורה דאין כלי קונה שביתה אלא בכניסת השבת, ואף באופן שלא קנה הכלי שביתה אחרת בכניסת השבת, כגון הגשמים שירדו בשבת, אעפ"כ כשירדו בשבת לא קנו שביתה בגג.

וכעין זה הביא גם הביה"ל [ד"ה לחצר] בשם הבית מאיר דבגד שהיה לבוש בו בזמן בין השמשות לא קנה שביתה.

אמנם החזו"א [סי' קד ס"ק כה] נקט שכלי שלא קנה שביתה בבין השמשות, כגון בגד שהיה לבוש בו בזמן ביה"ש, אם פשטו אח"כ בבית קנה הבגד עתה שביתה ודינו ככלי ששבת בבית, ונפק"מ שאם חזר ולבשו ויצא עמו לחצר ופשטו שם, אסור להוציאו לחצר אחרת, דמוציא כלי ששבת בבית מחצר לחצר. [ולפי מה שהבאנו מהרשב"א ומהריטב"א ומהבית מאיר נראה לכאורה שהם סוברים דלא מיקרי כלי ששבת בבית].

<u>איזה מקום בדירה מיקרי בית</u>

בסימן שנה [ס"ג] כתב רע"א בהגהת השו"ע דבית הכסא שבבית דינו כבית, ואסור להוציא ממנו לרשות משותפת שלא עירב עמה. והיינו דכיון שהבית הוא מקום הדירה שלו שאוכל באחד מחדריו, לכן כל חדרי הבית נידונים כבית לענין זה, אף שאין

51. ומכח קושיא זו דן המג"א לומר שגם הרמב"ם לא נתכוין להתיר בזה, אמנם הבית מאיר הביא מהרמב"ם [שם ה"כ] שמבואר שעירוב מתיר לטלטל לקרפף, דכ"ש שמותר לטלטל מבית לקרפף דידיה.

קנין הלכה

מראי מקומות

אוכלים בהם. והובאו הדברים במשנה ברורה [שם ס"ק לד], וכן משמע במשנה ברורה [כאן] שעלייה שע"ג הבית מתחת לגג דינה כבית ולא כגג. והחזו"א [סי' צו ס"ק ה] סובר שרק החדר שבו אוכלים בשבת זו מיקרי בית, ושאר החדרים אינם כבית אלא כחצר.

<u>כלים ששבתו בבית דיני הוצאתם מחצר לחצר</u>

במשנה [דף פט.] איתא ר' שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות, רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, ומשמע שלענין כלים ששבתו בבית הוו הגגות והחצירות רשויות חלוקות. ומבואר בגמ' [דף צא.] שכלים ששבתו בביתו של ראובן ויצאו לחצירו [שאין לו בה שותפים, ומותר להוציא מביתו לחצירו בלי עירוב] אסור להוציאם לחצירו של שמעון.

וכתב החזו"א [סי' קד ס"ק כה] דה"ה שאם הכלים יצאו לחצירו של שמעון [כגון בהיתר, דרך מלבוש ופשטם שם, או שיצאו באיסור] אסור להחזירם לחצרו של ראובן.[52]

עוד כתב החזו"א שאסור להעביר את הכלים מחצירו של שמעון לחצירו של לוי.[53]

<u>כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר שאינה מעורבת</u>

עיין ביה"ל [ד"ה שמא] שהביא שנחלקו הראשונים והפוסקים בדין כלי ששבת בבית ויצא לחצר שאינה מעורבת.

א. רש"י [שבת דף קל: ד"ה מה] ותוס' [עירובין דף צא: ד"ה וכלים] ותוס' רי"ד [שם] כתבו דמותר לטלטלן בחצרו.

ב. הרשב"א [עבודת הקודש שער ג ס"ו] כתב דאסור לטלטלן.

ובפוסקים מצינו שבספר אבן העוזר החמיר בזה, והבית מאיר [סי שמט] הביא את מחלוקת הראשונים הנ"ל.[54] הביה"ל לא הכריע במחלוקת זו, והחזו"א [סי' קד ס"ק כב ד"ה והלכך] כתב שלא נתגלה לנו טעמו של הרשב"א, ונראה דשאר פוסקים שלא כתבו איסור זה אינם סוברים כן, וסיים דנראה דיש להקל במידי דעירוב.

<u>סעיף ב</u>

דין קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה שדינו ככרמלית נתבאר לעיל [סימן שנח].

וכתב רש"י דמקרפף כזה לקרפף אחר מותר כיון שמותר לטלטל מכרמלית לכרמלית, אמנם אסור לטלטל יותר מד' אמות.

ביאורים והערות

52. והוסיף החזו"א שה"ה אם החזיר את הכלים מחצירו של שמעון לחצירו של ראובן דאסור להכניסם לביתו של ראובן. והגר"ז [ס"א] התיר להחזיר.

53. בתוס' רי"ד [דף צא.] כתב שאם שמעון ולוי עירבו יחד מותר להוציא מחצירו של שמעון לחצירו של לוי, דתרוויהו כרשות אחת דמו.

54. ועיין בדברי האה"ע והב"מ שנקטו שגם בית הכנסת נידון לענין זה כחצר של רבים, ולפי הרשב"א אסור לטלטל בו ד' אמות חפץ ששבת בבית אחר אם אין עירוב. ולענין כלי ששבת בבית של ראובן והועבר לבית של שמעון, האה"ע אסר גם בזה לטלטלו ד"א, אבל הב"מ נקט דכיון שזה בית של יחיד ולא רשות של רבים, אין זה דומה לכרמלית כלל ולכו"ע לא גזרו בזה, והביה"ל הביא את דבריו.

<u>העברת כלים ששבתו בבית מקרפף לקרפף</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק יט] דכלים ששבתו בבית ויצאו לקרפף יותר מבית סאתיים [כגון ע"י עכו"ם], אסור להעבירם לקרפף השייך לאדם אחר.[55]

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין של חמשה שגבו עירובן ובאו לערב עם חצר אחרת דאחד מוליך לכולן, הוא בברייתא [המובאת בגמ' דף מט:], וביארו בגמ' הטעם משום דשליחותא דכולהו עביד. ובגמ' [דף עג.] מבואר דסגי בעירוב אחד לכולן.

וכתב הדרכי משה בשם הרא"ש בתשובה שתחילה צריכים לערב בני החצר לעצמם, ורק אח"כ יוליך אחד את העירוב עבור כולם, אבל אם הולך את העירוב ואח"כ יערבו אין זה מועיל, דאין עירוב למפרע, וכתב המשנה ברורה [ס"ק כה] שגם בני החצר השנייה שאליה מוליכים את העירוב צריכים לערב תחילה, דגם בזה אמרינן דאין עירוב למפרע.

ונמצא שיש כאן עירוב בשני שלבים, בשלב ראשון עירבה כל חצר לעצמה, ובשלב שני עירבו שתי החצירות יחד, ע"י שבני החצר האחת מוליכים עירוב לחצר השנייה,[56] ובני החצר השנייה אינם צריכים ליתן פת לעירוב המשותף, דכיון שעירבו ביניהם כולן כבית אחד, וקיי"ל [סי שסו ס"ג] שבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת, וכן כתבו הגר"א [ס"ק יא] והתו"ש, והובאו בביה"ל [ד"ה ואין].[57]

<u>האם צריך להניח את שני העירובין יחד</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק כו] בשם הפרישה שצריך להניח את שני העירובים ביחד. והחזו"א [סי' יט ס"ק ח] הקשה מהגמ' [דף מח] בשלש חצירות שעירבה אמצעית עם כל אחת מהחיצונות בנפרד, ונתנו את העירובין בחצר האמצעית בשני בתים, דהאמצעית מותרת עם שתי החיצונות [והחיצונות אסורות זו עם זו], ואת"ל כהפרישה שצריך ליתן את ב' העירובין יחד א"כ היכן הונח עירובה של האמצעית, הרי א"א שיניח בשתי בתים, וא"כ איך הוכשרו שני העירובין, אלא מוכח דא"צ להניח את שני העירובין יחד, אלא דמתוך שעירבו יחד נעשו כל בני החצר כחבורה אחת ואפשר ליתן את העירוב הבא מהחצר האחרת בכל בית שירצו.[58]

<u>בדברי המג"א ס"ק ג</u>

כתב המג"א [ס"ק ג] שאם נשתתפו דרך המבוי שתי חצירות שאין ביניהן פתח או חלון, אסורות הן לטלטל מזו לזו דרך חור.

ביאורים והערות

55. לכאורה דין זה מחודש, דהיה מקום לומר דקרפף יותר מבית סאתיים שדינו ככרמלית אין בו דיני דיורים כלל, ואין נפק"מ בין כרמלית של ראובן לכרמלית של שמעון, ורק בקרפף בית סאתיים או פחות יש לאסור להוציא כלים ששבתו בבית מקרפף לקרפף.

56. ויכולים להוליך את העירוב שעשו ביניהם או שיוליך אחד מהם פת משלו.

57. לכאורה לא היינו צריכים לטעם זה, דהרי יש לבני החצר השניים עירוב שעירבו לעצמם, ויכולים הם ליתן את העירוב הזה לצורך עירוב שתי החצרות, ובפרט לפי מש"כ הדרישה שהובא במשנ"ב [ס"ק כו] שצריכים להניח את שני העירובין יחד. אמנם נפק"מ כשהחצר השנייה אינה טעונה עירוב כלל כגון באחין מקבלי פרס, דא"צ לערב כלל וא"צ ליתן פת משום הטעם הנ"ל דבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת.

58. ועיין בחזו"א [סי' כא ס"ק ט] שהקשה דא"כ יועילו העירובים גם לשתי החיצונות אף שהונחו בשני בתים, [וע"ע שם ס"ק ט וס"ק י'].

והמשנה ברורה [ס"ק כז] הביא בשם הרבה גדולי אחרונים שהתירו זאת ודלא כמג"א, ופסק כמותם.[59]

סעיף ד

מקור הדינים של שיעור חלון שבכותל שבין שתי חצירות הוא במשנה ובגמרא ריש פרק חלון דף עו.. ונקטו הפוסקים דבעינן שיהא בחלון ריבוע של ד' על ד' טפחים, ולא סגי בחלון ארוך וצר כגון שיהא ארכו ח' טפחים וגובהו ב' טפחים, דשיעור ד' על ד' ראוי לשימוש ולהעביר חפצים מזה לזה, משא"כ שיעור פחות מזה.

ולענין חלון עגול, מבואר בגמ' [דף ע:] דאם היקפו של העיגול הוא ששה עשר טפחים וארבעה חומשי טפח, אזי יש בו די שיעור שאפשר להכנים בו ריבוע של ד"ט על ד"ט ודי בזה. וכתב ע"ז בשעה"צ [ס"ק יח] ששיעור זה אינו מדוייק, שהוא נובע מההנחה שהיקפו של העיגול הוא פי שלושה מהקוטר שלו, ושיעור זה אינו מדוייק, כמו שכתב כבר הרמב"ם. [והוסיף עוד דהשיעור הנ"ל מבוסס גם על הנחה נוספת, דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא, וגם שיעור זה אינו מדוייק, דהאלכסון הוא קצת יותר משיעור זה] וא"כ היה צריך החלון העגול להיות יותר גדול מהשיעור הנ"ל כדי שיכנם בו ריבוע של ד' על ד', מ"מ נראה שסמכו חכמים על השיעור הנ"ל, ואפשר שכך היה מקובל להם מסיני אף לענין שיעורי תורה, אך עכ"פ לענין שיעור חלון שהוא מדרבנן בודאי אפשר לסמוך על השיעור הנ"ל.

וכתב בזה החזו"א [סי' קלח ס"ק ד] שניתנה ההלכה לחשב שיעורן בקירוב, שלא ניתנו המצוות אלא לצרף הבריות ולדקדק במצותיו לקבלת מלכותו יתברך וכו', ולכל זה אינו מפסיד אם הקביעות של גבולי הצמצום יהיה בקירוב, כדי שיוכלו גם חלושי הדעת לקיים המצוות המעשיות.

שיעור פתח העשוי לכניסה ויציאה תמיד

לפום ריהטא סגי בכל גוונא בשיעור חלון של ד' על ד', וגם אם יעשו פתח שבין שתי חצירות באופן שאין עליו שם פתח לענין מזוזה, כגון שלא יהא גובהו י"ט, מ"מ יהא כשר בתורת חלון. וכך הביא הביה"ל [ד"ה אלא] מלשון החיי אדם [כלל עב]. אמנם כתב הביה"ל דמלשון הר"ח [דף עח: ד"ה עוד] משמע שפתח העשוי לכניסה ויציאה תמיד בעי שיעור טפי, עיי"ש שלפי ביאורו בגמ' [שם] בעינן בזה שיעור מלא קומתו. וכתב הביה"ל שנראה שצריך לחוש לפירוש זה של הר"ח, וסיים שאף להר"ח נראה דסגי בגובה י"ט כשיעור פתח לענין מזוזה.[60]

כותל שאין בו חלון אך אין בו שיעור מחיצה

כתב החזו"א [סי' צו ס"ק יט] שאם יהא כותל בין שתי חצירות גבוה ט' טפחים לכל ארכו, א"נ על יותר ממשך מעשר אמות, ומעליו ג"ט חלל, ומעליו נמשך הכותל לגובה של שני טפחים נוספים, אין כאן שיעור חלון בין שתי החצירות.[61] אך גם אין מחיצה

ביאורים והערות

59. והנה בספר אה"ע כתב דמיירי שעירבו כל חצר לעצמה, דאז מהני מה שנשתתפו דרך המבוי להתיר לטלטל מחצר לחצר אף כשאינן פתוחות זו לזו, ומשמע לכאורה שאילו לא עירבה כל חצר לעצמה לא מהני השיתוף להתיר בטלטול מחצר לחצר דרך חור שבכותל. אמנם בספר עצי אלומגים נקט דכיון דמכח השיתוף אפשר להעביר את הפת של השיתוף מחצר לחצר דרך המבוי, לכן מהני השיתוף אף שלא עירבו כל חצר לעצמה.

60. ופשוט שרוחב הפתח הוא לפחות ד"ט, כשיעור פתח לענין מזוזה.

61. ולא שייך לומר בזה דאתי אוירא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל לב' הטפחים העליונים, דהכא בעינן שיעור חלון להשתמשות [חזו"א שם]. ומטעם זה גם לא מהני חלון שיש בו סורגים גם באופן שלא יהיו הסורגים לבודים זה לזה.

ביניהן, ולכן צריכות לערב ביניהן ואין כל חצר יכולה לערב בנפרד.[62] ומסתבר דכך הדין אם הכותל גבוה מן הקרקע שיעור ג"ט על משך יותר מעשר אמות או על פני כולו.

סעיף ה

מקור הדין שחלון בין שני בתים יכול להיות גם למטה מעשרה טפחים הוא בגמרא דף עו:, ואמרו שם הטעם משום דביתא כמאן דמליא דמיא. וכתב הר"ר יהונתן [דף כד: מדפי הרי"ף] הטעם משום שדרך ליתן בבית קתדראות וספסלים, ולכן נוח להשתמש גם בחלון גבוה.

באילו רשויות אמרינן דהוו כמאן דמליא

כתב המשנה ברורה [ס"ק לד] שהבית כיון שהוא מקורה לכן אמרינן שהוא כמאן דמליא, ומכשרינן בו חלון גבוה מי"ט. וכתב החזו"א [סי' צו ס"ק ס] דלפי"ז גם חצר מקורה וגם בית התבן יהא דינם כן, ולא משמע כן, ולכן כתב דנראה שהכל תלוי בתשמישי דירה, אך לא בעינן דוקא מקום פיתא או מקום לינה אלא סגי גם בשאר תשמישי דירה, אך לא חצר או בית התבן אף אם הם מקורים.

חלון שבין בית לחצר

כתב החזו"א [סי' צו ס"ק כ] שלגבי לחלון שבין בית לחצר בעינן שלגבי העומד בחצר יהא החלון בתוך י"ט אליו, דהרי החצר אינה כמאן דמליא, אך כלפי הבית יכול החלון להיות גבוה מי"ט [כגון שהבית חקוק בקרקע], דביתא כמאן דמליא דמי.

ארובה שבין בית לעלייה

גם דין זה נתפרש בגמרא [שם], עיי"ש שנסתפקו בזה ופשטו לקולא.[63]

סעיף ו

מקור הדין של בית שבין שתי חצירות שעירב עם שתי החצירות, דמותר לו לטלטל לשני החצירות וכן שתי החצירות מותרות בו, כדברי שבלי הלקט סימן קב. וכבר מצינו בגמרא [דף מב.] ג' חצירות פתוחות זו לזו ועירבה אמצעית עם כל אחת מהחיצונות, דהאמצעית מותרת עם שתי החיצונות. ומבואר בגמרא שזה גם באופן שנתנה האמצעית עירוב בכל אחת מהחצירות החיצוניות. [ויש בזה חידוש, דלא אמרינן דלא שייך ליתן עירוב בשתי חצירות, שהרי עירוב משום דירה וא"א לדור בשני מקומות, קמ"ל דשייך לערב בב' מקומות].

ואסור לטלטל מבית של חצר חיצונה אחת אל החצר החיצונה האחרת, שהרי שתי החיצונות לא עירבו יחד. וכתב בשעה"צ [ס"ק כה] דאף אחר שהובא החפץ מבית של החיצונה אל הבית של האמצעית, אפ"ה אסור עכשיו לטלטל את החפץ מהבית של האמצעית אל החצר החיצונה, כיון שהכלי שבת בבית שבחצר האחרת.

ביאורים והערות

62. אמנם פשוט שהעדר המחיצה הזה צריך להיות באופן שהחצירות פרוצות זו לזו, דאז על כרחנו יערבו ביחד כיון שאין מחיצה ביניהן, אבל אם יהא רק שיעור ד"ט שאין גובהו י"ט [ויש חלל מעליו בשיעור ד"ט ואח"כ כותל ב"ט] לא אמרינן דהוי פתח או חלון, דחלון בעי שיעור ד"ט על ד"ט, משא"כ העדר מחיצה באופן הנ"ל אינו בגדר חלון.

63. וכתב הר"ר יהונתן דנסתפקו אולי רק מן הצד רגילים ליתן קתדראות וספסלים ולא באמצע הבית, וא"כ לא נימא ביתא כמאן דמליא באמצע החצר, ופשטו דבכל גוונא מקילין.

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד מתבאר בגמ' [עירובין דף מח.] וכתב זאת המשנה ברורה [ס"ק מ] בשם המחצית השקל, שאם שתי החיצונות הניחו את עירובן בבית האמצעי בכלי אחד, [או שנתמלא הכלי והניחו את המותר בכלי אחר], הרי הן ממילא מעורבות זו עם זו. הדינים הנוגעים לטלטל מהבית או מהחצר אל הכותל מקורם במשנה ובסוגיית הגמרא [דף עו:-עז.].

<u>כותל שאין בו רוחב ד טפחים</u>

בגמרא הובאה דעת ר' יוחנן דכותל שאינו רחב ד"ט דינו כמקום פטור, ומותר להוציא מהבית אליו למקום שלא עירבו שתי החצירות. ואין הכוונה שאין לכותל זה דין רשות היחיד מן התורה, שהרי הוא מוקף מחיצות, ועוד דגם בעלמא קיי"ל בגמ' [שבת דף צט:] דכותל המקיף רה"י דינו כרה"י, משום הסברא דלאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, אלא הכוונה שבהלכות הדיורין אין דינו של הכותל כרשות משותפת, אלא אין בו דין רשות כלל והוי כעין מ"פ.

ובהגהת רע"א ציין למג"א [סי' שנה ס"ק טו] שהביא את קושית הד"מ [ד"מ הארוך שם ס"ק ג] על המרדכי שכתב שבבית הכסא אין מקום פטור הואיל ואין מ"פ ברשות היחיד, והקשה הד"מ מדין כותל שבין שתי חצירות דהוי מקום פטור. ותירץ הדרכי משה דבבית הכסא איירי בדבר שרה"י מקיפתו, ובזה אכן אין מ"פ ברה"י, אבל הכא הכותל חולק בין שתי הרשויות ושייך שפיר לומר שהוא נידון לעצמו, ואינו שייך לרשות זו וגם לא לרשות זו.

<u>החלפה ברשויות דרבנן</u>

הרמ"א פסק [סעיף זה] שאסור להוציא מהבית אל הכותל שהוא מ"פ ואח"כ להוריד מהכותל לחצר השנייה. ועיין לעיל [סי' שמו ס"א] שהבאנו שנחלקו בזה הראשונים:

א. הרי"ף [הובא ברא"ש פ"ח סי' ח] והרמב"ם [כן כתב המ"מ בדעתו פ"ט ה"ב] התירו, וכן התיר מהר"ם מרוטנבורג, [עיין סי' שנה ס"ג].

ב. הבעה"מ והראב"ד והרשב"א [עבודת הקודש] אסרו.

הפוסקים [סי' שמו] לא הכריעו בזה, והרמ"א כאן הכריע לאסור.

<u>כותל שלצד אחד גבוה י"ט ולצד האחר פחות מי"ט</u>

כתב השו"ע ומקורו ברמב"ם פ"ג הט"ו שאם הכותל רחב ד"ט וגבוה י"ט מצד אחד, וגבוה פחות מי"ט לצד האחר, נותנים אותו לצד שתשמישו בנחת ובקלות דהיינו לצד שאינו גבוה י"ט. והוסיף המ"מ שאיסור זה אינו רק שלא לטלטל מהבית האחר אל הכותל, אלא אסור גם לטלטל כלים ששבתו בחצר האחרת אל הכותל, וכן פסק השו"ע [כאן]. דין זה מחודש, דמהיכ"ת ייאסר לטלטל מהחצר לגג הכותל. וכתב המג"א שאם יהא מותר לטלטל מהחצר לכותל נמצא ששניהם שותפים בו, וא"כ ייאסר לטלטל מהבית אל הכותל.[64]

אמנם לגוף הדין הביא האבן העוזר שברשב"א [עבודת הקודש] אסר רק להוציא מהבית האחר אל הכותל ולא מהחצר, והחזו"א תמה על המ"מ מהיכ"ת לבדות איסור מליבנו, וכתב דאולי ט"ס הוא במ"מ ונקט לדינא כהרשב"א.

ביאורים והערות

64. והקשו האחרונים דלא מצינו גזירה זו בשתי חצירות שלא עירבו ביניהן, וכל חצר עירבה לעצמה, דמותר לטלטל כלים ששבתו בחצר אחת אל החצר האחרת, ולא אסרינן לעשות כן שמא יראה כאילו הם שותפים בחצר האחרת ויגרום איסור להוציא מהבית אל אותה חצר. ותירצו המאמר מרדכי [ס"ק ז] והחזו"א [סי' צו ס"ק יז] שבחצר אין לחוש לכך, כיון שהדבר ברור שהחצר שייכת לבית הפתוח אליה ואינה נראית כחצר השותפין, משא"כ בכותל שבין החצירות.

<u>בדברי הביה"ל ד"ה אפילו</u>

הביה"ל [ד"ה אפילו] התקשה בלשון השו"ע שכתב דאם אין הכותל רחב ד"ט מותר להשתמש בו מכל חצר אפילו עירבו, דאדרבה, רק בעירבו שרי, דאם לא עירבו החצר אסור להוציא מן הבית אל הכותל דרך החצר, דאף שהכותל הוא מקום פטור מ"מ עושה עקירה מהבית ומעביר אל אויר החצר שאינה מעורבת, והוי עקירה בלי הנחה בחצר ויש בזה איסור, וכ"כ הפמ"ג.

ומבואר כאן מדברי הביה"ל דיש איסור בחצי מלאכה גם בחצר, ולא אמרינן דהוי גזירה לגזירה, [ולפי"ז כ"ש שלא יהא היתר לעשות הוצאה בחצר ע"י שזה עוקר וזה מניח, וכ"ש שלא יהא היתר זה בכרמלית]. וכן כתב גם החזו"א [סי' קג ס"ק יט] והביא ראיה לזה מהתוספתא ומהרמב"ם [פ"ד הכ"ו] ומתום' [דף פה].

<u>סעיף ז</u>

בסעיף זה כתובות הלכות ב' חצירות סמוכות זו לזו, שאם יש פתח ביניהן יכולות הן לערב יחד, אך יכולות הן גם לערב כל אחת לעצמה ואינן אוסרות זו על זו, כיון שאינן פרוצות זו לזו.

ואם הן פרוצות זו לזו כגון שנפרץ כל הכותל שביניהן ולא נשארו פסין [פירוש לא נשאר פס ד"ט, וכן לא נשארו ב' פסין משהו מכאן ומכאן] או שנפרץ ביותר מעשר אמות, אין הן יכולות לערב כל אחת בפ"ע, שהרי הן אוסרות זו על זו, ויאסר להוציא מן הבית לחצר הסמוכה לו שהיא פרוצה לחצר האחרת, ויכולות הן לערב ביחד. וכשאמרו נפרץ הכותל היינו אפילו רק שלא נשאר בגובה י"ט, ואפילו יש ט' טפחים ומחצה ה"ז כפרוץ.

<u>סעיף ח</u>

<u>הקדמה לסעיפים ח-ט</u>

בגמרא [דף עז.] נתבאר שאם יש בין שתי חצירות כותל גבוה י"ט ורחב ג"ט ואין בו פתח או חלון, אין שתי החצירות יכולות לערב יחד וצריכה כל אחת מהן לערב לעצמה.

עוד נתבאר דשתי החצירות אוסרות זו על זו את השימוש ע"ג הכותל, והיינו שאין להוציא כלי בית אל גג הכותל.

עוד הובאו שם בסוגיא הנ"ל שני אופנים של מיעוט הכותל, והיינו שעל ידי האופנים הנ"ל אין דנים זאת ככותל גבוה י' אלא ככותל שאינו גובהו י'.

א. האופן האחד הוא ע"י בניית איצטבא רחבה ד"ט על ד"ט ליד הכותל, באופן שהמרחק בין האיצטבא לבין גג הכותל הוא פחות מעשרה טפחים.

ב. האופן השני הוא ע"י העמדת סולם ליד הכותל באופן שניתן לעלות מן הסולם אל גג הכותל, ואם יש סולם נוסף כנגדו אפשר גם לרדת לחצר השנייה. סולם זה צריך להיות רחב ד"ט אך אין צריך שיהא בשליבותיו רוחב של ד"ט על ד"ט, ומאידך גיסא סולם זה צריך להגיע עד תוך ג"ט לגג הכותל.

והנה לגבי סולם מבואר בגמרא שע"י הסולם מכל צד של הכותל ה"ז נחשב כאילו יש פתח בכותל, שהרי ע"י הסולם אפשר ללכת מחצר לחצר,[65] ולגבי איצטבא לא נתפרש בגמ' אם האיצטבא מועילה להיחשב כפתח [אם שתי החצירות יעשו איצטבא], ונחלקו בזה הראשונים, וכפי שיתבאר להלן [סעיף ט].

ביאורים והערות

65. ומסתבר שאם יעמיד סולם מצד אחד של הכותל ולא משני הצדדים שאז אינו נחשב כפתח בין החצירות, מ"מ מכח הסולם ייחשב השימוש בכותל כשימוש בנחת, וינתן הכותל לחצר שהעמידה את הסולם, וייאסר השימוש על החצר שלא העמידה סולם שלגביו נשאר השימוש בכותל קשה, וכמבואר לעיל [סעיף ו].

קנין הלכה

מראי מקומות

ומה שנתפרש בגמ' לגבי איצטבא הוא שאם חצר אחת עשתה איצטבא, מעתה ההשתמשות שלה בכותל נחשבת השתמשות בנחת, ולא בקשה, שהרי יכול לעמוד על האיצטבא ולהשתמש ממנה בתוך גובה י"ט, משא"כ החצר השנייה שלא העמידה איצטבא.

ונמצא שעיקר ענין האיצטבא הוא ליצור מקום עמידה יותר גבוה מקרקע החצר, ולכן צריך שיהא באיצטבא שטח של ד"ט על ד"ט, שנועדה היא לעמוד עליה,[66] משא"כ בסולם שעיקר ענינו לאפשר הליכה מהחצר אל גג כותל [ואל החצר השנייה, אם גם שם הועמד סולם], לכן א"צ שיהא בשליבותיו שטח של דע"ד ודי ברוחב ד', ומאידך בענין שלא יהיה יותר מג"ט בין שליבותיו, וגם בענין שהשליבה העליונה תהיה סמוכה לראש הכותל תוך ג"ט, כדי שההילוך יהא קל.

דיני איצטבא מתפרשים להלן [סעיפים ט-יא], ודיני סולם גם להלן [סעיפים ח, יב-טו].

<u>ונבאר עתה כמה פרטים בדיני סולם:</u>

<u>המרחק בין השליבות</u>

כתב החזו"א [סי' צו ס"ק כג] שהמרחק בין השליבות של הסולם לא יעלה על ג"ט, וכן המרחק בין הקרקע לבין השליבה התחתונה לא יעלה על ג"ט, וכתב שדין זה הוא מסברא, שכן דרך לעשות מדריגה, וכן מצינו במעלות שהיו בהר הבית ובעזרת נשים שהיו גובהן חצי אמה כמבואר במסכת מדות [פ"ב מ"ג].[67]

והמשנה ברורה [ס"ק עא] כתב דבענין שהסולם יגיע תוך ג"ט לכותל מדין לבוד.

<u>כובדו של הסולם קובעו</u>

בענין כובד הסולם כתב בספר תוספת שבת [ס"ק לא] שכל שאינו ניטל ביד אחת נראה דחשוב כובד הקובעו במקומו, כדמצינו בגמ שבת [דף מה:] דמנורה הניטלת רק בשתי ידים אדם קובע לה מקום.

<u>עקר חוליא מראש הכותל</u>

מקור הדין בגמ' [דף עז.], ועיין במשנה ברורה [ס"ק עו] שדין זה כולל ב' אופנים:

א. אם החוליא נעקרה מכל עובי הכותל ורחבה ד"ט, הרי היא משמשת כפתח או כחלון ויכולות שתי החצירות לערב יחד.

ביאורים והערות

66. ולפי הראשונים הסוברים שהאיצטבא מועילה גם לשמש כפתח בין החצירות [אם יש איצטבא משני הצדדים] גדר הדבר הוא דכיון שיש לו מקום של ד' על ד' שאינו מופלג י' טפחים מראש הכותל דיינינן לענין עירובין כאילו במקום זה אין כותל גבוה י"ט, אך לזה בעינן שיהא שטח בשיעור דע"ד.

67. עיין היטב בחזו"א שכתב בתחילה להקפיד שלא יהיו ג"ט בין שליבה לשליבה, וגם משמע בדבריו בתחילה שאם היה גובה ג"ט מהקרקע לשליבה הראשונה אין זה מועיל, דבעינן שיהא תוך ג"ט, כשם שאיצטבא גבוהה ג"ט לא מהני, אך במוסגר כתב החזו"א דיותר נראה שהשיעור בזה הוא לפי דרך המעלות להיעשות, ומצינו במקום אחר שיעור ג"ט, ולפי"ז יוצא ששיעור ג"ט מהני וא"צ פחות מג"ט. [ומאידך מצינו בגמ' שבת (דף ז) לענין מקום פטור ברה"ר שעד פחות מג"ט ה"ז נדרס ע"י הרבים והוי כארעא סמיכתא, וגבוה ג"ט לא דרסי לה רבים ולכן ה"ז מבטל שם רה"ר ונעשה מקום פטור, וא"כ אפשר דהכא נמי בעינן דריסה קלה, ולכן בעינן שראש הסולם יהא תוך ג"ט לכותל]. ועכ"פ לא סגי בכך שבין השליבות לא יהא ג"ט, אלא בעינן שיחד עם עובי השליבות לא יהא הפרש גדול מג"ט.

ב. אם החוליא נעקרה רק מצד אחד אין כאן פתח בין החצירות, אך מכחה נעשה השימוש לבני החצר הזו שימוש בנחת, ומותר לבני החצר הזו להשתמש בכל ראש הכותל, אף בכלי בית, והחצר השנייה אסורה להשתמש בכותל, וכעין המבואר לעיל [סעיף ו].

והביא המשנ"ב את דברי הבית מאיר דצריך שיהא במקום שנעקרה החוליא שטח של ד"ט על ד"ט, והטעם משום שהיתר זה של החוליא הוא כדין איצטבא, ואיצטבא בעיא שיעור ד"ט על ד"ט, וכן כתב החזו"א [סי' צו ס"ק כג].

וכתב השו"ע שאם אין בחוליא שיעור ד"ט אין החצר משתמשת בכל ראש הכותל אלא רק כנגד המקום שנתמעט, [ולשון הגר"ז (סעיף יב) דאינו משתמש אלא במקום שנתמעט]. בטעם ההיתר להשתמש במקום שנתמעט נמצינו שתי לשונות בפוסקים [הובאו בשעה"צ ס"ק נא]:

א. הלבוש כתב דמקום זה אין בו ד"ט על ד"ט ואינו גבוה י"ט ולאו רשות הוא. ולכאורה הכוונה דהוי כעין מקום פטור.[68]

ב. והגר"ז [סעיף יב] כתב משום דתשמישו של מקום זה בנחת, וכתב עפי"ז דנפק"מ במקרה שעקר את החוליא באופן שמשני הצדדים של הכותל נתמעט, ואין בה רוחב ד"ט, שלפי הטעם של הלבוש יהא מותר לשתי החצירות להשתמש שם, דהוי כמקום פטור, ולפי הגר"ז אסור להן להשתמש שלשתיהן הוי תשמיש בנחת.

<u>סעיף ט</u>

עיקר הדין של איצטבא נתבאר בהקדמה לסעיף ח, שעניינה שיש כאן מקום חשוב שאינו מופלג מראש הכותל בשיעור י"ט, וזה מועיל להיחשב לבני החצר הזו כתשמישו בנחת, דמעתה יכולים הם להשתמש בכל הכותל ע"י שיעלו מהאיצטבא לכותל [דאין כאן שיעור י"ט שיחסום אותו מלעלות] ולכן הצריך הרא"ש והטוש"ע שתהא האיצטבא רחבה ד"ט על ד"ט.

<u>האם כ' איצטבאות משני הצדדים מועילות להיחשב כפתח</u>

הרא"ש [פ"ז סי' ד] הביא את שיטת מהר"ם מרוטנבורג הסובר דאיצטבא אינה נחשבת כפתח בין החצירות, ואינה דומה לסולם, דסולם מגיע אל ראש הכותל ומאפשר הליכה מחצר לחצר, משא"כ איצטבא אינה מגיעה אל ראש הכותל, וכן נקט הריטב"א [דף עז], וכן פסקו הטור והשו"ע.[69]

אמנם הביה"ל [ד"ה אבל] הביא שרוב הראשונים סוברים שהאיצטבא יכולה לשמש גם כפתח, [ר"י בעל התום', רמב"ם, רשב"א ר"ח ואו"ז] וכן תמה בספר אבן העוזר. ולכן הסיק הביה"ל שבשעת הדחק יש לסמוך להקל בזה.

<u>סעיף י</u>

מקור הדין של ספל, שיכול לשמש כאיצטבא אם חיברו בטיט, הוא בגמ' [דף עז.], ויסוד הדין הוא דאף שהוא כלי, מ"מ כיון שחיברו בטיט באופן שא"א לטלטלו בלי לחפור בקרקע ה"ז ממעט, כיון שאסור לחפור בקרקע בשבת.[70]

ביאורים והערות

68. עיין חזו"א [סי' צו ס"ק כב] שכתב דלכאורה השטח של החוליא שנעקרה חשיב כיש בו ד"ט, שהרי מצורף הוא לגג הכותל בתוך ג"ט, וכעין הא דמצינו [דף עח.] בעמוד גבוה י שנעץ בו יתד, דמצרפין ב' שטחים לשטח ד"ט.

69. וכתב החזו"א [סי' צו ס"ק כג] דלפום ריהטא משמע מלשון השו"ע שאם יעשה איצטבא גבוהה ז"ט ומשהו, באופן שהיא סמוכה לראש הכותל תוך ג"ט, תועיל להיחשב כפתח גם לפי המהר"ם. אך כתב שאין הדין כן אלא בעינן שיוכל לעלות מקרקע החצר עד האיצטבא ועד ראש הכותל במעלות שאינן גבוהות יותר מג"ט.

70. וכתב הריטב"א [דף עז.] שאם צריך לחפור במרא וחצינא, הו"ל חופר גמור ואסור מן התורה, ואם זו חצר שלו שהחפירה מועילה לה, הו"ל מלאכה הצריכה לגופה אף שלא נתכוין בחפירתו לצורך החצר אלא ליטול את הספל.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתבו הטור והשו"ע שמותר להשתמש כנגד מקום הספל, והיינו שאין זה כאיצטבא גמורה דלעיל [סעיף ט] שמחמתה מותר להשתמש בכל הכותל. וכתב המג"א [ס"ק יז] לבאר זאת, שהיות ואינו מבטל את הספל שם ועתיד ליטלו, לכן לא מהני להתיר שימוש בכל הכותל. אמנם רוב האחרונים חולקים על המג"א ונקטו שטעות נפלה בטוש"ע ודין ספל כדין איצטבא שמותר להשתמש מחמתו בכל הכותל.

עיין מג"א [ס"ק יח] שכתב שהספל אינו משמש בסים לטיט, כיון שהטיט נועד לשמש את הספל ולא איפכא. מקור הסברא הזו בדברי הרז"ה [פרק במה טומנין], והובאה במשנה ברורה [סי' רנט ס"ק ט] לענין מי שטמן קדירה בגיזי צמר שהן מוקצה, שאין כיסוי הקדירה נעשה בסים לגיזים, כיון שהם באו לשמשו.

סעיף יא

מקור הדין של איצטבא ע"ג איצטבא הוא בגמ' [דף עז:] ונתבארו בזה כמה הלכות:

א. אם יש באיצטבא התחתונה שיעור ד"ט על ד"ט הרי היא ממעטת, וכתב רש"י דדל איצטבא העליונה מהכא, והיינו דמיירי שמהאיצטבא התחתונה עד ראש הכותל יש פחות מי"ט, ולכן די בה לחוד כדי למעט,[71] ומיירי שמהקרקע עד האיצטבא התחתונה יש פחות מג' טפחים, וכדלקמן.

ב. לפי גירסתנו בגמרא וכן פסק השו"ע, אם אין בתחתונה שיעור דע"ד אך יש בעליונה שיעור, והן סמוכות זו לזו תוך ג"ט ה"ז ג"כ ממעט, והיינו דהוי כאיצטבא אחת גדולה שהיא צרה מלמטה ורחבה מלמעלה.

ג. אם אין בתחתונה דע"ד טפחים ויש ג"ט או יותר בינה לבין העליונה אין הן ממעטות, התחתונה משום שאין בה שיעור, והעליונה משום דהוי מיעוט באויר ולא שמיה מיעוט, כך פירש"י וכן מבואר בתוס' וברא"ש שאיצטבא העשויה כמין מדף שיש אויר תחתיו והיא רחוקה מהקרקע ג"ט או יותר אינה ממעטת.

ד. אמנם הר"ח והרמב"ם והריטב"א לא גרסו שיש בעליונה שיעור ד"ט, ולפי דבריהם נתחדש בגמרא שמצרפין את שתי האיצטבאות לשיעור ד"ט אם הן לבודות זו לזו.[72] ולפי שיטה זו משמע שאם יש באיצטבא העליונה לבד שיעור ד"ט, הרי היא ממעטת גם אם אינה תוך ג"ט לתחתונה, דהיינו שהראשונים האלו סוברים שמיעוט באויר שמיה מיעוט.

מיעוט באויר

עיין בביה"ל [ד"ה ואין] שתמה על האחרונים שלא ציינו שכנגד שיטת רש"י ותוס' והרא"ש והטוש"ע הפוסקים שאיצטבא העומדת כמין מדף באויר אינה ממעטת אם יש ג"ט או יותר בינה לבין הארץ, עומדים הר"ח והרמב"ם [פ"ג ה"ה] והראב"ד [פ"ג ה"ו] והרשב"א והריטב"א שגרסו אחרת בגמ', וסוברים שמיעוט באויר שמיה מיעוט, וסיים בצ"ע למעשה.

מה שכתב השו"ע דלא מהני איצטבאות לערב יחד, נתבאר לעיל [סעיף ט] שהביה"ל הביא הרבה ראשונים שהקלו בזה, ונקט כמותם בשעת הדחק.

ביאורים והערות

71. וכתב החזו"א [סי' צו ס"ק כד] דמיירי באופן שהאיצטבא העליונה אינה מפריעה להכניס את כף הרגל בין האיצטבאות ולדרוס על התחתונה, שאל"כ הרי היא מבטלת אותה.

72. החזו"א [סי' צו ס"ק כד] תמה איך יניח כף רגלו על שתי האיצטבאות, ואף שהן רחוקות זו מזו פחות מג"ט. עוד כתב החזו"א שלפי ביאור זה של הר"ח והרמב"ם והריטב"א שיעור ג"ט נמדד מהפנים העליונים של האיצטבא התחתונה עד הפנים העליונים של האיצטבא העליונה, ולא כמו לרש"י שהשיעור נמדד בהפרש שבין האיצטבאות.

שאלות לחזרה

או"ח הלכות עירובין סי' שסט – שעב סי"א

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, משנ"ב שעה"צ וביאוה"ל

<u>סימן שסט סעיף א</u>

א. הנותן כסף לאופה ומבקש ממנו שיהיה לו חלק בעירוב שיבואו בני החצר לקנות ממנו. האם מהני כשאומר בלשונות דלהלן, ומה הטעם;
1) 'זכה לי בעירוב'?
2) 'ערב לי'?
3) 'זכה לי', ונתן לו הכסף בתורת קנין?

ב. מה הדין כשזיכה לו האופה ע"י אחר;
1) כשכלל אותו עם כל בני החצר ולא פירט שמו בהדיא?
2) כשלא כלל אותו עם כל בני החצר ופירט שמו בהדיא?

ג. 1) כשקנה האופה לחם מן השוק עם הכסף שנתן לו, האם זכה ומה הטעם?
2) כשנתן כסף לבעל הבית ואמר לו זכה לי בעירוב, האם זכה ומה הטעם?

<u>סימן שע סעיף א</u>

ד. באופנים דלהלן, כשהדר לא השתתף ולא נתן חלק בעירוב, האם הוא אוסר על בני החצר;
1) הדר בבית שער, אכסדרה ומרפסת החצר?
2) הדר בבית התבן ובית העצים וכדו'?
3) הדר בבית התבן ובית העצים וכדו' - בשאלה או בשכירות?
4) הדר בסוכה שבחצר בחג הסוכות?
5) הדר בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות?

<u>סעיף ב</u>

ה. אחד שיש לו הרבה בתים בחצר, והשאילן או השכירן לאחרים לזמן מרובה, והדיירים לא השתתפו בעירוב, האם אוסרים על בעל הבית באופנים דלהלן;
1) כשיש לבעל הבית בביתם דברים שאינן ניטלים מחמת כבדן?
2) כשיש לבעל הבית בביתם דברים שאינן ניטלים מחמת שהם מוקצה?
3) כשיש לבעל הבית רשות להניח שם חפציו אבל בינתיים לא הניח?
4) כשאין לבעל הבית רשות להניח שם חפציו והניחם שם?

ו. שתי שכנים הדרים בשני בתים בחצר אחת, ויש לאחד רשות להניח חפציו בבית חבירו, האם דינו כבעל הבית והשני כאורח?

ז. מה הדין כשיש באותו חצר עוד דיירים, חוץ מבעל הבית ואורחיו;
1) כשהם מביאים עירובן ומניחים בביתו של בעל הבית זה או באחד מבתיו השאולים?
2) כשהם מניחים עירובן שלא בביתו של בעל הבית זה או באחד מבתיו השאולים?

ח. שכר בית מעכו"ם והשכיר חדר אחד לחבירו, האם חבירו אוסר עליו, ומה הטעם;
1) כששכר מתחילה אדעתא להשכירו?
2) כשלא שכר מתחילה אדעתא להשכירו?

<u>סעיף ג</u>

ט. חמש קבוצות אנשים הדרים בטרקלין אחד שחילקוהו במחיצות, וכולם עוברים זה על זה, שרק לחיצון יש פתח פתוח לחצר, האם כולם צריכים להשתתף בעירוב;
1) כשהמחיצות מגיעות עד לתקרה?
2) כשאין המחיצות מגיעות עד לתקרה?

י. באופן שיש לכל קבוצת אנשים פתח פתוח לחצר או שיש להם פתח פתוח לבית שער והבית שער פתוח לחצר, האם כולם צריכים להשתתף בעירוב;
1) כשבני החצר נותנים העירוב באחד משאר בתי החצר?
2) כשבני החצר נותנים העירוב בזה הטרקלין?
3) כשאין עוד דיירים אחרים בחצר?
4) ומה הדין לטלטל מבית לבית?

יא. כשחילקוהו במחיצות גמורות של נסרים וכדו׳;
1) האם צריכים כולם ליתן חלק בעירוב?
2) ומה הדין לברך על העירוב?

יב. 1) מה הדין אם חילקוהו במחיצות - מנסרים או מיריעות - שאינן מגיעות עד התקרה?
2) ומה הדין אם מקצתן עשו מחיצות ומקצתן לא עשו מחיצות?
3) ומה הדין אם הם דרים בעליות ממש?

יג. מלמד או סופר או תלמיד, הגר בחדר קנוי או מושכר או מושאל לו בבית בעל הבית;
1) האם אוסר על בעל הבית?
2) כמה טעמים מצינו להקל?
3) האם בעינן כל הטעמים כדי להקל?
4) ומה הדין כשיש רק טעם אחד?

<u>סעיף ד</u>

יד. אנשי חצר שיש לכל אחד בית משלו ואוכלים על שולחן אחד כל אחד משלו;
1) האם צריכים עירוב, ומה הטעם?
2) כשעושים עירוב עם אנשי חצר אחרת - האם צריכים כולם להשתתף או אחד מזכה לכולם?
3) ומה הדין כשאוכלים בחדר אחד כל אחד על שלחן המיוחד לו?

<u>סעיף ה</u>

טו. 1) האוכל במקום אחד וישן בחצר אחרת, איה מקומו העיקרי והיכן הוא אוסר?
2) אחים שאוכלים בבית אביהם וישנים בבתיהם, האם אוסרים על אחרים, והיכן?

טז. אחים שאביהם מספק להם מאכלם ואוכלים וישנים בבתיהם, האם אוסרים;
1) כשאין עמהם עוד דיירים בחצר?
2) כשיש עמהם עוד דיירים בחצר והניחו העירוב בבית אחד הדיירים?
3) כשיש עמהם עוד דיירים בחצר והניחו העירוב בבית אחד מהאחים?
4) כשיש עמהם עוד דיירים בחצר והניחו העירוב בבית אביהם?

יז. 1) רועים הלנים בשדה ואוכלים בעיר, האם אוסרים?
2) תלמידים שאוכלים בבית בעלי בתים ולנים בבית רבם - היכן אוסרים?

<u>סעיף ו</u>

יח. 1) נשים ועבדים ותלמידים המקבלים אוכל מבעליהם או מאדוניהם ואוכלים בביתם, האם אוסרים זה על זה כשיש עמהם עוד דיירים וכשאין עמהם עוד דיירים או שהעירוב בא אצלם, ומה הטעם?
2) ומה הדין באדם דעלמא שקיבל אוכל מבעל הבית ואוכל בביתו, ומה הטעם?

<u>סעיף ז</u>

יט. כשיש עשרה בתים זה לפנים מזה וכולם עוברים מזה לזה ויוצאים דרך החיצון לחצר.
1) מי מהם צריך ליתן עירוב ומי אינו צריך, ומה הטעם?
2) כשלא נתנו הפנימים עירובן, האם מותרים לטלטל בחיצוניים?

<u>סעיף ח</u>

כ. 1) אורח השוכר בית בחצר על פחות משלשים יום - האם הוא אוסר על בני החצר והאם בני החצר אוסרים עליו?
2) ומה הדין בשכר או שאל על שלושים יום או יותר, ביכול לסלקו ובאינו יכול לסלקו?
3) ומה הדין במקום שיש קהל ועושין עירובי חצירות בערבי פסחים?

כא. 1) השוכר בית על שנה, האם עד שלשים יום אינו אוסר?
2) אורח שרגיל לבא שם כמה פעמים להתארח, מה דינו ומהיכן הראיות?

כב. 1) אורחים בחצר שיש לכל אחד חדר מיוחד לאכילה ואין שם בעל הבית קבוע, האם אוסרים זה על זה, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשנתארחו בעיר ויש שם עוד חצירות של ישראל והעיר עשויה בתיקון מבואות כדין?
3) ומה הדין כשהעיר אינה עשויה בתיקון מבואות כדין?

כג. 1) כשהאורחים נמצאים בחצר במקום עכו״ם, האם אוסרים זה על זה, והאם צריכים לשכור ממנו רשותו?

2) ומה הדין כשמתאכסנים בפונדק של עכו״ם?

<u>סימן שעא סעיף א</u>

כד. יהודי שיש לו דירה בחצר והלך לשבות בחצר אחרת, האם אוסר על בני החצר באופנים דלהלן, ומה הטעם;
1) כשהלך מבעוד יום?
2) כשהלך בשבת ולא חזר באותו יום?
3) כשהלך בשבת וחזר באותו יום?
4) בהסיח דעתו בפירוש?
5) בסתמא?

כה. אינו יהודי שיש לו דירה בחצר והלך לשבות בחצר אחרת, האם אוסר על בני החצר באופנים דלהלן, ומה הטעם;
1) כשהלך מהלך יום אחד?
2) כשהלך רחוק יותר?
3) כשרגיל לחזור לביתו באותו יום?
4) כשהלך לעיר אחרת?

<u>סעיף ב</u>

כו. ישראל או עכו״ם שהלכו לשבות בחצר אחרת ולא היה דעתם לחזור ואח״כ נמלכו בדעתם וחזרו, האם אוסרים, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

כז. כשאחד שיש לו בית בחצר מת והניח רשותו לאחד מבני החצר;
1) מה הדין אם מת מבעוד יום, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם מת משחשיכה, ומה הטעם?
3) מה תירצו הט״ז והמג״א והגר״א על קושיית הב״ח בסעיף זה מסעיף ב?

<u>סעיף ד</u>

כח. אחד שעירב בערב שבת ומת בשבת, האם אוסר ומה הטעם;
1) כשהניח בני ביתו בבית?
2) כשלא הניח בני ביתו בבית, וירשו אחד מן השוק ובא לדור שם בשבת?
3) ומה הדין אם היה כבר גוסס בכניסת השבת?

כט. כשלא עירב ומת בשבת, מה הדין ומה הטעם באופנים דלהלן;
1) כשהניח בני ביתו בבית?
2) אם ירשו אחד מן השוק ולא בא לדור שם בשבת?
3) אם ירשו אחד מן השוק ובא לדור שם בשבת?
4) אם ירשו אחד מבני החצר שערב, והיה דר עם המוריש בבית אחד?
5) אם ירשו אחד מבני החצר שערב, ולא היה דר עם המוריש בבית אחד רק בבית אחר שבחצר?

ל. כשמת מבעוד יום;
1) מה הדין אם ירשו אחד מן השוק ובא לדור בבית מורישו בשבת?
2) ומאי שנא מההיא דסעיף ב דכיון שהותרה הותרה?
3) ומה הדין אם ירשו אחד מבני החצר, שעירב קודם שמת המת?

<u>סעיף ה</u>

לא. ישראל וגר שהיו דרים בחצר ועירבו ביחד ומת הגר;
1) מה הדין כשמת מבעוד יום והחזיק הישראל הדר שם בנכסיו?
2) ומה הדין אם החזיק ישראל אחר בנכסיו?
3) ומה הדין כשמת משחשיכה?

<u>סעיף ו</u>

לב. 1) אחד מבני החצר שהיה גוסס, האם אוסר כשלא עירבו עליו?
2) קטן האם אוסר כשלא עירבו עליו?

לג. הגוסס שמת בשבת, האם אוסר;
1) כשאחד דר עמו באותו בית?
2) כשירשו אחד מן השוק ואינו בא לדור שם בבית?
3) כשירשו אחד מן השוק ובא לדור שם בשבת?
4) כשירשו אחד מבני החצר שדר בבית אחר?

לד. 1) כשעירבו בערב שבת על כל בני החצר והיה אחד מהם גוסס ומת בשבת, האם חלקו מתבטל?
2) ומה הדין אם כבר עירבו בשבת שעברה, שכבר חל העירוב פעם אחת?

<u>סימן שעב סעיף א</u>

לה. 1) האם מותר לטלטל מגג לגג או מחצר לחצר - של כמה בעלי בתים שלא עירבו ביניהן - כלים ששבתו שם?
2) ומה הדין לטלטל מגג לחצר או לקרפף - כלים ששבתו שם, ומה הטעם?
3) ומה הדין לטלטל מגג או מחצר למבוי מתוקן שלא נשתתפו בו יחד?

לו. כשבני החצר עירבו לעצמן;
1) מה הנידון לאסור לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת, ומה הטעם להיתר?
2) והאם מותר להוציא לחצר אחרת כלים ששבתו בבית והוציאן לחצר?
3) ומה הדין לטלטל כלים אלו ששבתו בבית והוציאן לחצר בחצר זו עצמה?

לז. 1) הוציא מבית לחצר שלא עירבו בה בדרך היתר כגון דרך מלבוש, האם מותר להוציאו מחצר זה לחצר אחרת?
2) יצא מביתו לבוש במעיל לבית אחר שלא עירב בו – ופשט שם מעילו, האם מותר לו לטלטל המעיל בבית ההוא?

לח. נולד בן זכר בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, ומבקש מנכרי שיביא לו בליל שבת משקין ומיני תרגימא ממקום שלא עירב, והוא עושה ה״שלום זכר״ בביתו או בחצירו. האם מותר לו לטלטל הדברים שהביא הנכרי חוץ מד׳ אמות בחצירו או בביתו?

לט. האם מותר להוציא מבית לקרפף שלא הוקף לדירה ואינה מחזקת יותר מסאתים, כששניהם של אדם אחד או שעירבו ביניהם?

<u>סעיף ב</u>

מ. מה הדין להוציא ממקום למקום כדלהלן;
1) כלים ששבתו בקרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה - לקרפף כמוהו?
2) כלים ששבתו בבית והובאו ע״י עכו״ם לקרפף שהוא יותר מסאתים - לקרפף אחר כמוהו, כשהוא של אדם אחר?
3) כנ״ל כששניהם של אדם אחד?
4) כלים ששבתו בקרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה - לקרפף שמחזיק רק בית סאתים או שהוקף לדירה?

<u>סעיף ג</u>

מא. שתי חצירות שעירבו כל אחת לעצמה, ועכשיו רוצות לערב יחד;
1) האם צריכים עירוב אחר?
2) האם יכול להוליך לשם פת משלו בשביל כולם?
3) והאם כשמוליכין עירוב מחצר לחברתה מועיל לשתי החצירות?

מב. 1) מה הדין כשהוליך פת שלו לחצר האחרת לפני שעירבו עמו בני החצר?
2) והאם מועיל שיחזור ויסמוך שוב על פתו שהוליך קודם לעירובן, ומה הטעם?

<u>סעיף ד</u>

מג. שתי חצירות שנשתתפו במבוי ורוצות לערב יחד - האם צריכים שיהיה חלון או דלת פתוח בין החצירות?

מד. שתי חצירות שלא נשתתפו במבוי ורוצות לערב יחד כדי שיוכלו לטלטל כלי הבית מזה לזה;
1) כשיש ביניהם פתח או חלון כמו שצריך, האם מותר לטלטל גם דרך פתחים קטנים וכדו׳?
2) כמה צריך יהיה גודל הפתח - בגובה וברוחב?
3) כמה צריך שיהיה גודל החלון - בגובה וברוחב?
4) כשהחלון עגול כמה צריך שיהיה הקיפו?

5) באיזה גובה בקיר צריך שיהיה החלון, כשהוא מרובע וכשהוא עגול?

סעיף ה

מה. 1) כמה בתים פתוחים לחצר ועירבו ביניהן, האם מותר לטלטל מבית לבית דרך חלון שאין בו שיעור פתח או דרך חורים קטנים?
2) כשלא עירבו ביניהן, ויש חלון בין בית לבית, האם יכולים הם לערב ולטלטל שם, או דרך ארובה שבין בית לעליה?
3) ומה הדין כשאין סולם לעליה?
4) ומה הדין כשיש סורגים לפני החלון, ומה הטעם?

סעיף ו

מו. בית שבין שתי חצירות שפתוח לשניהם וערב עם שתיהם אבל החצירות לא עירבו זה עם זה;
1) האם מותר להוציא כלים ששבתו בבית האמצעי לשתי החצירות או לבתים שבהם?
2) האם מותר להכניס אליו כלים ששבתו בבתים שבשתי החצירות?
3) האם מותר לטלטל מהבתים שבחצר אחת לחצר האחרת ע"י הבית האמצעי?
4) ומה הדין כשהניחו עירובן בבית האמצעי?

מז. 1) אם היה כותל גבוה עשרה אמות בין חצר לחצר, האם יכולים לערב יחד?
2) אם היה פירות בראש הכותל הזה, האם מותר להורידם לחצירות או לבתים או להעלות אליו פירות ששבתו בחצר או בבית?
3) ומה הדין להעלות אליו פירות ששבתו בבית?

מח. היה הכותל גבוה עשרה לחצר אחת ופחות מעשרה לחצר השניה, האם מותר להם להשתמש בראש הכותל בכלים ששבתו בבית או בחצר, כשהכותל רחב ארבעה וכשאינו רחב ארבעה?

סעיף ז

מט. 1) נפרץ הכותל עד עשר אמות, האם מערבין שנים או אפי' יחד?
2) ומה הדין אם נפרץ במילואו - עד עשר אמות?
3) ומה הדין אם נפרץ ביותר מעשר אמות, והאם מהני צורת הפתח?

סעיף ח

נ. כשיש כותל בין שני חצירות שגבוה עשרה לשתיהם, והעמידו סולמות משני הצדדים;
1) כמה צריך שיהיה רוחב הסולמות?
2) האם צריך שיבלטו לתוך החצר?
3) כמה צריך שיהיה גובה הסולם, וכמה שליבות צריך שיהיו בו?

נא. 1) כשהסולמות אינם זה כנגד זה, מה הדין כשאין ביניהם ג' טפחים?
2) ומה הדין כשיש ביניהם ג' טפחים או יותר והכותל רחב ארבעה?
3) ומה הדין כשיש ביניהם ג' טפחים או יותר והכותל אינו רחב ארבעה?

נב. עקר חוליא מגובה הכותל כדי למעטו מעשרה, האם מהני לעשותו כפתח לערב יחד או להשתמש בכל הכותל?

סעיף ט

נג. בנה אצטבא למטה ליד הכותל כדי למעטו מגובהו;
1) כמה צריך שיהא גודלו שיוכל להשתמש כנגדו או בכל הכותל?
2) והאם מהני גם כפתח לערב יחד?

סעיף י

נד. כפה ספל שיש בו ד' על ד' וגבוה כל שהוא ומיעט בו גובהו מעשרה, היכן מותר להשתמש בשבת ובאלו תנאים?

סעיף יא

נה. בנה אצטבא על אצטבא;
1) כמה צריך שיהיה ברחבם וביניהם שיהיה מותר להשתמש עליו?
2) והאם מהני למהוי פתח לערב יחד, ומה הטעם?

שאלות הנוגעות למעשה

או״ח הלכות עירובין סי׳ ששט – שעב סי״א

א. בית חולים שכל הנמצאים אוכלים בחדר אוכל מלבד כמה חולים המאושפזים במסדרון,

1. האם צריך עירוב.
2. אנשים הדרים במקומות נופש בדירות שכורות אבל לאכול מגיעים לבית מלון ואוכלים בלובי, והנמצאים אוכלים בחדר האוכל.
3. יש לו דירה עם חצר פרטית לצורך סוכות, נתן לשכנים באזור לבנות בחצרו סוכות, האם צריך לערב.
4. עשו עירוב לצורך שבת בחלות, והניחו בסוכה שבחצר, האם יצאו ידי חובתם.
5. בנין שאין בדירות סוכות, וכל השכנים בונים סוכות בחצר, וגם ב״ב אוכלים שם, האם צריכים לערב.
6. פועלים שגרים במבנה דירה שבאמצע הבניה ללא חשמל ומים האם אוסרים וצריכים את השכנים בעיית עירוב.
7. בית הארחה שמעמידים במתחם עם גגות בלבד לאכילה האם הצריך מחמת הישובים שם עירוב.

סימן ש״ע ס״א. - דהוא בית שער שאינו אוסר, ומאידך בית הבקר, אוצרות והעצים אוסר, וכן סוכה כמבואר בסק״ד. ובעצי אלמוגים כתב לפי״ז גם א״א להניח שם עירוב.

ב. יש לו בבנין כמה יחידות דיור שמשכירן.

1. האם צריך לעשות עירוב.
2. האם יש חילוק לכמה זמן מיועד.
3. והאם שונה כאשר חלק מהריהוט שלו, ומרשה לשוכר להשתמש בו, או כלול בכלל השכירות, או שלא מרשה לו להשתמש בהם.
4. והאם שונה כאשר הבעה״ב משתמש בהם גם ע״י שמאכסן שם חלק מחפציו.
5. והאם יש חילוק איזה סוג חפצים וריהוט שלו מונחים שם.
6. יש בדירה כמה חדרים האם יש הבדל באיזה חדר נמצאים חפציו.
7. אם היחידות מיועדים רק להשאלה לשבתות וכוד׳
8. וכן מי שיש לו חדר אורחים בבית שמשאיל להתאכסן שם.
9. וכן בתי הארחה מלון וכדו׳ שבכל חדר נמצאים גם מחפציו של בעה״ב, האם צריכים עירוב, כאשר הוא או אחד מפועליו נמצאים בבנין או המתחם בשבת.
10. וכשיש מתקן כיבוי, ארון קיר, ארון חשמל, גלאי אש, וכדו׳.
11. וכן עובד זר במתגורר בדירה עם הזקן שמטפל בו אבל בחדר נפרד, או ביחידה נפרדת.
12. בכל הנ״ל האם יש חילוק אם הבעה״ב גר באותו בנין או לא.

ס״ב, תפיסת יד, משאיל משכיר, שיעור זמן, שיעור הכובד תוספת שבת סק״ב, שיעור המקום שיש לו זכות מ״ב סקי״א, ושעה״צ סק״ח, האם מספיק בזכות או בפועל מ״ב סק״י, והאם דוקא בחדר שאוכלים בו, ובמקום שיש לו שם חדר בגודלו, וכאשר יש רשות לשכר להשתמש בו חזו״א סימן צ״ב, דבר אברהם ח״ג סימן ל׳, ששי״כ פי״ז הערה נ״ח, אגרו״מ או״ח ח״א קמ״א, והאם תפיסת יד מותנה בדירוים שלו שבטלים אליו חזו״א סימן צ׳ סקל״ח, ואם גר עמהם ממש בדירה חזו״א כ״ח ל״ז, וכאשר הוא עכו״ם שו״ע וע״ע חזו״א סימן צ׳ סק״מ, ביאור הלכה סימן שפ״ד ס״ב ד״ה כלים.

ג. כמה משפחות שמתארחים ביחד במתחם.

1. מעמידים וילונות, מחיצות ניידים, בין משפחה למשפחה האם צריכים לערב.
2. ואם יש קירות מתפרקים שעי״ז כשרוצים נהיה חדר אחד.
3. ואם המקום מחולק לחדרים אבל המעבר מאחד לשני הוא דרך החדרים.
4. האם שונה כאשר גם בעל הבית הארחה גר שם, נמצא בשבת, או לא נמצא.

ס״ג, מ״ב סקכ״ה, כ״ז, ל״א. חזו״א צ״ג סק״ח, ס״ד, מ״ב סקמ״א, ביאור הלכה שפ״ב ד״ה ויש.

ד. משכיר מיטות לשבתות או לזמן.

1. כאשר אין התחייבות גם לאותו זמן למיטה קבועה אלא מיטה במתחם, האם הנמצאים צריכים לערב.
2. וכן בית חולים בית הארחה וכדו׳ שיכולים להעביר מחדר לחדר, או לשחרר אבל בשבת אינם יכולים, האם צריך לערב.
3. עובד זר המועסק בבית אבות ויש מחוייבות לתת לו מקום לינה האם אוסר על העירוב.
4. האם יש חילוק בין אם צריך להודיעו זמן מסויים מראש, או לא.

ביאור הלכה ד״ה אינם, וס״ח ד״ה אוסרים, חזו״א סימן צ׳ סקל״ב, נשמת אדם כלל ע״ג סק״ד, והאם שוכר שונה משואל, מ״ב שפ״ב סק״ז, ושעה״צ סק״ו.

ה. לצורך שמחה מתארחים בשבת בכמה דירות בבנין, אוכלים באולם שבמקום אחר.

1. האם צריכים לערב בבנין שישנים בו.
2. ואם ישנם תינוקות שהאוכל שלהם בדירה, או שאמורים לאכול בלילה מאמם
3. בית חולים שעושה עירוב ובמשך השבת נולדים בו תינוקות, האם העירוב מועיל.
4. התכונן לאכול בדירה אלא שנכבה המזגן התאורה וכדו׳ ולכן הולכים לאכול במקום אחר האם צריכים לערב.
5. אוכל חלק מהסעודות בבית, וחלק בדירה אחרת, האם שתי המקומות צריכים לערב.
6. אוכל כל הסעודות במקום השמחה, וכחוזר טועם מעט מזונות או מאכלים אחרים, האם צריך לערב גם שם.
7. הולך מדירה שלו שבת אחת להורים וכדו׳ האם צריך לערב גם במקום דירה שלו בשביל השכנים.

8. ביום הכיפורים כשכל דיירי הבנין צמים, האם צריך עירוב כדי להוציא לחדר מדרגות חצר וכדו׳.

שע״א ס״ה-ו, ביאור הלכה ד״ה וישן, ש״ע ס״ו, חזו״א צ״א סק״א.

ו. בחורים הישנים בפנימיה ואוכלים בחדר האוכל שבאותו בנין.

1. האם צריכים עירוב.
2. ואם החדר אוכל הוא בבנין אחר.
3. והאם יש חילוק בין אם ראש הישיבה, מנהל, וכדו׳ נמצא בשבת עמם או לא.
4. ואם המלצרים, עובדי נקיון, מטבח וכדו׳ גם נמצאים, ומקבלים מהאוכל של הישיבה, או מקבלים כסף כדי לקנות אוכל, או מקבלים רק משכורת, האם זה חייב את כל המקום בעירוב.
5. גר בבנין לבד ויש לו אורחים האם מצריך עירוב על הכל.
6. שבת אחת הבעה״ב נסע ורק הם נשארו.

ס״ה, ביאור הלכה ד״ה והנ״מ, מ״ב סקמ״ז, ס״ח, ביאור הלכה והוא, ודי״ה אלא, מ״ב סקנ״ה,

ז. בנין עם כמה שכנים.

1. כולם הלכו לשבת להורים מלבד אחד האם צריך לערב כדי שיוכל לטלטל בכל הבנין.
2. והאם יש חילוק אם ההורים גרים בעיר או בעיר אחרת.
3. ואם הוצרכו לחזור לישון בבית האם נאסר עליו לטלטל בבנין.
4. יש שכנים מחללי שבת או עובדים זרים ולא נמצאים בשבת, האם ניתן באותה שבת לערב בבנין.
5. ואם חזרו באמצע השבת.
6. עובד זר שיש לו יחידה בבנין ובשבת קבוע יום חופש שלו ונוסע לשהות עם חברים, האם אוסר על העירוב בבנין.

שע״א ס״א, מ״ב, ביה״ל ד״ה אם הסיח, ודי״ה ואח״כ, והאם לענין לחזור באמצע הבשת מומר שוה לגוי מ״ב סק״ח.

ח. בית חולים שהגיעו לשם חולים בשבת

1. האם העירוב בטל.
2. בנין שיש בה בשבת זו משפחה אחת ועוד אדם בודד בדירה הוצרכו לאשפזו בשבת האם ניתן מאז לטלטל.
3. ואם אותו זקן נסתלק לב״ע בשבת.
4. מחלקה גריטארית המבודדת וסגורה בפני עצמה, שוכבים שם אנשים ללא הכרה, או בדרגת צמח, האם השוהים איתם צריכים לערב.
5. פגיה סגורה האם הצוות שמסתובב שם צריך לערב כדי להכניס ולהוציא ממנו דברים.

ס״א- ג. סעיף ו׳.

ט. האם מותר להוציא דברים לחצר.

1. מהדירה, מחדר עגלות, מחסן של הבנין.
2. והאם מותר להוציא בבית מחדר שינה, אוכל, למחסן, מרפסת, שבסוף הבית.

שע״ב ס״א, חזו״א סימן צ׳ סקמ״א, צ״א סק״א,

י. שתי דירות סמוכות.

1. יש חור ביניהם האם יכולים לערב ולהעביר דרכו דברים.
2. יש חלון ביניהם אבל עם סורגים, האם יכולים לערב.
3. יש להם מרפסות סמוכות עם מעקה בגובה, האם ניתן לערב ולהעביר מזה לזה.
4. האם יש הבדל אם יש תקרה מעליהם או לא.
5. האם מותר להכניס מחדר מדרגיות לבית, לחדרים, למטבח, להול קטן שבתחלה.
6. שכונה שא״א לסמוך על העירוב שלה, אבל בישוב מגורד כראוי, האם יכול להשאיר עגלה, אוכל, וכדו׳ בחצר, ואח״כ לטלטלם בכל הישוב, או להכניסם לחצר, או אפילו לבית.
7. מקום שאין עירוב או א״א לסמוך עליו האם יכולים להעביר מחצר לחצר וממנו לבין מעל הגדירות המפרידות ביניהם.

ס״ד, ס״ה, מ״ב סק״ל- ל״א, וסקכ״ז, חזו״א צ״ו סקי״ט-כ.